

RIGHT REVEREND
DR. WOŁODYMYR LEWYTYKYJ
1927 5TH STREET, N.Y.

ВІСЬ И КУЛЬТУРА

РІК 1964

ЧИСЛО 6 (126)

ХРОНІКА УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ.

● † Ол. Архипенко. У вівторок 25 лютого 1964-го року помер у Нью-Йорку на 77 році життя світової слави український скульптор Олександр Архипенко. Уродженець Києва, він студіював мистецтво спочатку в Києві, а згодом в Москві і Парижі.

В роках 1920-23 виставляв свої твори в Німеччині, Франції і інших країнах Західної Європи. Про виставлені ним твори мистецькі критики Західної Європи висловлювалися з найбільшими похвалами. Від 1923 року Ол. Архипенко перебував в Америці, створивши тут сотні творів, які поглибили його світову славу. Він створив свою власну школу, свій напрямок і свій стиль. Спочатку він був яскравим модерністом, але згодом еволюціонував в сторону т. зв. "синтетичного реалізму". Похоронено славної пам'яті Олександра Архипенка в п'ятницю 28 лютого 1964 року на цвинтарі Вудлаун у Бронксі, Н. Й. ("Укр. Голос").

● † Проф. Анатоль Васильович Котович, довголітній учитель середніх шкіл на Волині, професор Волинської Духовної Семінарії та референт Волинської Духовної Консисторії, член Дирекції Науково-Богословського Інституту Української Православної Церкви в США і останніх 15 років Директор Архіву-Бібліотеки і Музею цієї ж Церкви, — в середу 19-го лютого 1964 року на 74-му році життя упокоївся в Бозі. Похорон Покійного відбувся в суботу 22-го лютого 1964-го року з Церкви Св. Андрія в Савт Бавнд Бруку на місцевому цвинтарі Української Православної Церкви.

● † А. Г. Петрицький. Художня громадськість України втратила одного з корифеїв українського театрального і образотворчого мистецтва. На 69-му році життя помер народний художник, лауреат Державних премій Анатолій Галактіонович Петрицький. Він прожив велике і плідне життя. Розпочавши свій творчий шлях у 1914 році, А. Г. Петрицький ще в дореволюційні роки займав високе місце в українській художній культурі. Після Революції він одним з перших українських митців поставив свій талант на службу народові, брав активну участь у створенні перших театрів в Україні. Майже півстоліття А. Г. Петрицький присвятив мистецтву. За цей час він створив багато картин, портретів, натюрмортів, ілюстрацій, художньо оформив сотні вистав і в кожній з цих галузей виявив оригінальний самобутній талант.

● † В. Державин. В суботу 7 березня 1964 року помер у німецькій лікарні в Авгсбурзі

по довгій і важкій недужі відомий український літературознавець, поет і перекладач проф. д-р Володимир Державин. Народився 1899 року, Володимир Державин був від 1940 року професором Харківського університету і від 1946 року до останнього часу професором Українського Вільного Університету в Мюнхені. Покійний був автором низки літературознавчих праць, м. ін. про лірику й гумор в Шевченковому "Журналі", літературну російську мову Квітки-Основ'яненка, про проблему класицизму та систематику літературних стилів. Йому належать теж статті до видань поезій і праць знищеного советським режимом поета-неокласика і літературознавця Миколи Зерова і книжки перекладів з чужоземних літератур на українську мову і з української поезії на німецьку мову. Похорон Покійного відбувся дня 10 березня 1964 року в Авгсбурзі.

● † Суддя М. Стечишин. В понеділок 16 березня 1964 року, в годині 9.15 рано, помер у м. Саскатуні в тутешньому шпиталі суддя Михайло Стечишин, проживши 75 років.

Покійний покінчив правничі студії в Саскачеванському університеті в Саскатуні 1920 року, опісля відбув правничу практику у Джана Діфенбейкера, а згодом відкрив свою правничу фірму в Йорктоні, яку вів до 1949 року, тобто до часу, коли приділено його окружним суддею для Саскачевану.

Багато працював у громадському житті українців у Канаді, як видатний піонер її.

● Столітній ювілей. В 1967-му році Канада святкуватиме столітній ювілей своєї державності. Українці були свідками і учасниками понад 75 років цієї державної історії — років найбільшого і найславнішого розвою і розросту цієї країни, бо перші наші емігранти почали приїздити до Канади від 1891 року.

● Новий російський правопис уже ухвалений. Кидається в вічі постанова не подвоювати криголюбних в запозичених іншомовних словах, але писати тільки одну, цебто так, як це пишеться в мові українській. Тепер будуть писати: комуна, комунізм, Сава, идилия, клас, комиссия і сотні подібних. Справді, так же завжди й вимовляємо: клас, а не класс.

150-річчя Т. Шевченка.

● УВАН влаштував пленарну Шевченківську конференцію. Інститут шевченкознавства при Українській Вільній Академії Наук у (Закінчення на ст. 3 обгортки)

ВІРА Й КУЛЬТУРА

FAITH AND CULTURE

МІСЯЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ ДУМКИ Й КУЛЬТУРИ
ОРГАН УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО БОГОСЛОВСЬКОГО ТОВАРИСТВА

Передплата річна 4 дол., піврічна 2 дол., чвертьрічна 1 дол.

Окреме число 40 центів.

Адреса: 101 Cathedral Ave., Winnipeg 4, Man., Canada. Телефон JU-9-1606

Authorized as second class mail, Post Office Department, Ottawa, and for payment of postage in cash.

Printed by The Christian Press Ltd., Winnipeg, Canada

Рік XXVII

April — Квітень, 1964 рік.

Число 6(126).

УСІ ПОМОЛІМОСЬ ЗА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА, ЯК ВІРНОГО СЛУГУ БОЖОГО!

†

Смиренний Іларіон, з Ласки Божої Митрополит Української Греко-Православної Церкви в Канаді до всього Преосвященного Єпископату, до всього Всечесного Духовенства, Преподобного Монашества та до всіх боголюбивих вірних, —

Навчайтесь

Пулями добрими ходить,
Святого Господа любити,
І брата милувати!

Так кличе до нас зо своєї високої могили над Дніпром наш найбільший письменник, наш найбільше люблений геніяльний поет, — Тарас Шевченко, так кличе він до всього українського народу, так кличе він до всього світу!

Ніхто так тяжко не страждав усе своє життя, як страждав Тарас Шевченко. Майже половину свого життя він перебув на нелюдській панщині, а пізніше десять літ страждав на каторжному засланні... Але тяжкі оці муки ніколи не вбивали його високого духа, і він ніколи не спинявся в своїй праці для Господа і українського народу.

І це з пустельного Кос-Аралу, з тяжкого заслання Шевченко гукнув до всієї України:

Навчайтесь

Пулями добрими ходить,
Святого Господа любити
І брата милувати!

У цих словах нашого Кобзаря коротко подана вся найбільша Заповідь

усього Божого Закону (Матвія 22. 36-40).

А сидючи у в'язничному казематі, Шевченко написав для всіх українців, де б вони не проживали:

Свою Україну любіть,
Любіть її во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть!

Шевченко позоставив нам свою незабутню книжку, яку читає вся Україна, — це його славний "Кобзар". Книга ця багато всіх нас навчає, але оці чотири подані його науки запам'ятаймо на все життя: 1. Треба Господа любити, 2. Треба брата милувати, 3. Треба пулями добрими ходити і 4. Свою Україну любімо!

Це основа нашого життя!

Це чотири підвалині, на яких треба будувати нашу вільну Україну!

Усе своє життя Шевченко був людиною глибоко релігійною. І писав він як релігійний поет, — у його "Кобзарі" нема сторінок, щоб на ній не було слів: Бог, Господь, Божий, Святий і таких інших. Писання Шевченкове завжди релігійне, і він завжди показує, як треба морально жити,

Божу Правду любити, завжди визнавати Божу Волю.

З глибини своєї душі Шевченко кличе до Бога у глибокій смиренності, кличе нам на науку.

Не мені,
Великий Господи,
Судити великої діла
Твоєї Волі!... Люта зла
Не дієш без вини нікому...

Не нам на прю з Тобою стати,
Не нам діла Твої судити!

Шевченко дивився на своє завдання, як поета, як ні один поет у світі: це велика служба Богові і Його українському народові!

І Шевченко серцем навчає:

Душа поетова свята
Живе в святих своїх речах,
І ми, читаючи, оживаємо,
І чуємо Бога в Небесах!

Чути Бога в Небесах — оце перше, що — за Шевченком — потрібне для кожного поета, для кожного письменника. І коли поет чи письменник, читаючи який твір, не чує від нього Бога в Небесах, то той твір не правдивого поета, не правдивого письменника!

Ось чому ми часто зevamo Шевченка Пророком, — це тому, що він ревно служив і Богові, і українському народові, як це робили і давні Пророки!

Читаючи "Кобзаря", ми завжди душею й серцем чуємо Бога в Небесах.

У "Кобзарі" Шевченко подав свою високу моральну, а то й церковну науку. Він глибоко сприймав Сповідь і Святе Причастя, і це також і він навчає всіх нас:

Пропаде

Душа без Сповіді Святої!

Цебто, хто не сповідається, хто не причащається, в того пропадає сама основа його — душа!...

Шевченко у своєму "Кобзарі" подав такі науки, які ми повинні все своє життя добре пам'ятати. Скажемо, він десятки раз закликає всіх конче молитися Богу, шанувати батька-матір, шанувати старших.

А ось цей його приклад буде віки вічні жити й світити. Мати наймичка пішла в Київ на прощу. Вернулася стомлена й запорошена додому. Невістка Катерина стріла її.

І ось наймичка мати, вся запорошена,

Ввійшла в хату... Катерина
Йй ноги умила!...

Це святий приклад для дітей українців усього світу на віки вічні, як належить шанувати батька-матір!

Шевченко кличе до всіх дітей: як батько твій стомлений і запорошений від праці, — умий йому ноги, як Христос умив ноги Учням Своїм!...

Шевченко, бувало, тяжко мучився, і тоді часом впадав у чорну безнадію й розпуку, і на всіх і на все нарікав і нападав... Але це в Шевченка — тільки людська неміч. Коротка і скороминуча!...

Благословляю усьому нашому Духовенству ревно, щиро й велично, разом зо всіма своїми вірними, помолитися за велику й вселюблячу душу Тараса Шевченка.

Усі благаймо Господа, щоб Він, Всемилолюбивий оселив душу вірного слуги Свого Тараса в Оселях Праведників!

† Іларіон,

Митрополит Вінніпегу і всієї Канади.

Року Божого 1964-го, березня 10-го дня.

Катедра Пресвятої Тройці в Вінніпегу.

Благословляю в ближчу неділю березня відслужити Панахиду по всіх Церквах Української Греко-Православної Церкви в Канаді, а перед нею перечитати це моє Послання.

ТОЖ ВИТЯГНИ ЮНАЦЬКІ КРИЛА!

До нашої Молоді.

Я все життя служу наро́ду
І силу всю несу йому, —
Йй чи то в годину чи в негоду —
Жену від нього смертну тьму!

Несу народові освіту
Йй людей до сонця кличу все, —
Просвіта — перша квітка з квіту:
Спасіння світові несе!...

.....

Моя ти Молодь рідна й мила,
Служить наро́ду — то мета:
Тож витягни юнацькі крила,
Бо праця жде тебе свята!

Народу рідному — вся сила,
Усе віддай для Нього ти:
Тож витягни юнацькі крила,
Йй на працю нації лети!...

23.III.1964.

† Іларіон.

ДЕННИК МОЄЇ ДУШІ.

II.

ТАРАСЕ, ОРЛЕ СИЗОКРИЛИЙ!

Поема Волі України.

I.

ВСТАВАЙ, ТАРАСЕ!

Вставай, Тарасе, з домовини,
Могилу темну розвали, —
Устать за Долю України
Готові всі твої орли!

Вся Україна під панамі
Конала в рабському ярмі, —
Та ти явився поміж нами
Пророком Правди у п'їтьмі!

І ти розбив ярмо неволі,
І впала панщина й кати, —
І всі лани широкополі
Вернуть народові мряв ти!...

***

Та знов нагнався ворог лютий
І землю з чорних рук забрав, —
І знову весь народ закутий,
Й смертельно давить знов удів...

Минула панщина жорстока,
Нова зродилася стократ,
І Україна як широка —
Її катує "старший брат"...

Сумують знов Дніпро і кручі,
Бо все навкріг в чужих руках, —
Дере враг рідне на онучі,
І сіє зраду, сіє жах...

Вставай, Тарасе, з домовини,
Могилу темну розвали, —
Устать за Долю України
Готові лицарі-орли!

II.

ТАРАСЕ, ОРЛЕ СИЗОКРИЛИЙ!

Тарасе, Орле сизокрилий,
Ти Рідний Край підняв з темноти, —
Ти воскресив народу сили
І врятував його з Голготи!...

Тарасе, Лицарю побідний,
Збудив ти зó сну Україну, —
Ти душу дав за Край свій Рідний,
Його кохав Ти до загину!...

Тарасе, Батьку непобóрний,
Ти звів до Неба рідну мову,

І Твій "Кобзар", як чудотворний,
Летіти Вверх дав крила Слову!...

Ти став Пророком для народу,
Тебе Вкраїна полюбила, —
Ти проспівав їй Вольну Оду
Й зростів для неї горді крила!...

Ти все робив із Богом в злуці,
І був Господь в Твоєму серці, —
Тому Твої всетворчі руці
Перемогли в останнім герці!...

Ти дав народові честь і силу
І від кайдан цілющі ліки, —
І Україну, Матір милу,
Прославив Ти на вічні віки!...

III.

ШЕВЧЕНКО.

Невóльнича панщина віссала соки,
Заслання пожерло всі сили, —
І згинув Кобзар, голосний та стоокий,
Сміливий орел сизокрилий...

Співав він, немов стоголбса пташина,
Та вбили йому вищий голос, —
Й Кобзар похилився, як стята билина,
Як в полі підрізаний колос!...

.....
Та в землю родючу лягло його зерно
Й небаром стократно вродило, —
Само вже на світ наш ніколи не верне,
Та вирости гнобленим крила...

Не довго гойдавсь Соловей на калині
Й співав про неволю народу, —
Та слово пророче ми чуємо й нині,
Як зóряну Визвольну Оду...

Ця зóряна пісня жива солов'їна
Вродила сліпим Ідеала, —
Й рвонóлась на волю ясна Україна,
І з сну віковóго устала!...

IV.

У КАТЕДРІ.

Нарóду — як піску морськóго:
По берегі Катедра повна,
І всі серця — до Трисвятого,
Всі душі моляться любовно!...
За Тараса усі прохання
В одне еднаються у Храмі,
Й Молитва братня всепрощання
До Бога лине в Фіміямі...

Серця і душі поєднались
В одному ревному Молінні, —
Й орлом до Господа помчали
В гарячій бурній Піснопінні...

V.

ТАРАС.

Тарас у всіх глибоко в серці
Любовним голубом воркує,
Й як тихий легіт на озерці,
Його душею кожен чує...

Тарас у серці нашим кожнім
Горить огненною Зорею,
І світлом ясним переможним
Душа еднається із нею!...

І всі злилися із Пророком,
В одне із ним усі побрались, —
І всі згідливо Божим Роком
В Тарасі міцно поєднались!...

VI.

ТАРАС ЯВИВСЯ ІЗ МОГИЛИ.

Народу — як піску при морі,
Де тільки око гляне — повно,
І площі повняться просторі,
І в Нього очі всі любовно...

Й запобна спала, й перед нами
Тарас явився із могили, —
Народ завмер, і мов з нестями,
Всі очі вп'яв на Образ Милий...

І звуки тихі Заповіта
Ураз Пророка огорнули,
Й Молитви Вічного Обіта
Ми серцем Богові линули...

**

А Він стояв, уп'явши очі
В щасливі тисячі народу, —
Й уста Тарасові пророчі
Вищали нам про мир та згоду...

І всі серця в одно з'єднались
Й в ногах пророчих полягали, —
Й пахкими рожами послались
В вінку відданості та хв'ялі!...
9.VII.1961. Відкриття пам'ятника на парла-
ментарній площі у Вінніпегу.

VII.

ЗА КОБЗАРЕМ.

Куди не глянь — народу повно,
І все Шевченкові брати,
Готові віддано й любовно
За Кобзарем своїм іти
Аж до останньої мети!...

З душі і серця б'є проміння,
Обличчя світяться ясні,
В Тарасі бачимо спасіння, —
Воно на бістрому коні
Несе Вкраїні вольні дні!...

Народ злетівся, щоб віддати
Шевченку люблячі серця:
Бо він розбив ворожі грати,
З могили вивів нас, мерця,
Й служив Вкраїні до кінця!...
9.VII.1961.

VIII.

ШЕВЧЕНКОВІ ІДЕАЛИ.

Ми сповнімо зоряне Слово,
Яке Ти подав нам, Пророче, —
Вже серце до нього готове,
Душа наша з ним жити хоче!...

Ти нам запалив Ідеала,
Він сонцем народів с'яє:
Щоб світу Свобода заграла,
Щоб Щастя сміялось безкрає!...

І вільним народ наш устане,
Й орлом понесеться до Волі,
І все розцвітеться Кохане,
Й поліне до щасної Долі!...

IX.

ТАРАСОВЕ СЕРЦЕ.

Гаряче й глибоке Тарасове серце,
Й широке, немов сине море, —
То тихе й лагідне, як раннє озерце,
То грізнобурливе й суворе!
Тарасове серце за Долею плаче,
За Щастям свого народу, —
І лине до Неба, орел той неначе,
Щоб вимолить Нені Свободу!...

**

І серце квілить та воркує
Й шукає скрізь по світу Долі,
Бо люд на панщині горює,
Голодні діти босі й голі...
І серце плаче, серце чує
Усі народні стони й болі, —
І кару праведну віщує
За всі кайдани у сваволі!...

**

Тарасове серце безмежне й широке,
Гаряче, як мамине лоно, —
Народу віддасть хоч останні соки
Й на віки віків не схолоне...
І стогнуть із серця всі болі й печалі
Закутого в пута народу, —
Із нього виростають скельні скрижалі
На вічну й щасливу Свободу!...

Тарасове серце усіх охопило
 Й веде на дорогу правдиву:
 Знедоленим братам вирощує крила,
 І Долю віщує щасливу!
 Гаряче й глибоке Тарасове серце
 Й широке, немов сине море,
 То тихе й лагідне, як раннє озерце,
 То грізнобурливе й суворе!...

X.

СПОВІДЬ Т. ШЕВЧЕНКА.

Заснув я міцно і глибоко,
 Й ніщо не снилося мені,
 І тільки Ангол Многоокий
 Співав надзбр'яні Пісні!..

І раптом бачу, — вниз по хмарі
 Хтось опустився біля мене, —
 В душі заграли зорі ярі,
 Забилось серце, мов шалене...

Й Шевченко став, як осокура,
 І в мене вп'яв скорботні очі:
 Істота струнчилась прозора,
 Уста розкрилися пророчі:

“Мій Пастирю, Митрополите,
 Прощу мене... посповідати, —
 Бо серце сумнівом побите,
 Душа закована у грати...”

Усе життя любив я Бога,
 Усе життя служив народу...
 Куди ж тепер, — чи до Чертога,
 Чи в землю глибоко до сгоду?...

Посповідай, Митрополите,
 І дай відпущення провин, —
 Бо сумом серце все сповите,
 А я ж Господній вірний син...”

Шевченко тихо нахилився,
 І “Кобзаря” свого подав...
 “Оце все те, чим провинився,
 Супроти Бога грішним став!...”

.....
 “Господь простив тобі, мій сину,
 То розрешаю й я усе!...
 “Грішив” ти тільки за Україну,
 Твій “гріх” їй щастя принесе!...”

В ім'я Господнє все прощаю!”
 Поету тихо я прорік:
 “Хай прийме Бог тебе до Раю, —
 До Нього підеш ти навік!...”

.....
 І я схопився із постелі:
 Нема нікого при мені...
 Проміння соняшні веселі
 Бриніли ярі та ясні...
 7.V.1961.

XI.

ЗАГРАВА.

Грізна заграва схід охопила,
 Й з полону Сонце вирватись хоче,
 Простягає огнєнні крила,
 Прагне вирватися з влади ночі, —
 Бо ж он заграва схід охопила,
 Й з полону Сонце вирватись хоче!...

То не сонечко грає на сході,
 Ой то родиться світові Доля:
 Панувати вже темряві годі,
 Геть відійде насильство й сваволя, —
 Бо не сонечко грає на сході,
 Ой то родиться світові Доля!...

Ніч темнотна зо світу ізліне
 І народиться Сонечко ясне, —
 Воно Правду породить єдину,
 Повік віку воно не погасне, —
 Бо ніч темна зо світу ізліне,
 І народиться Сонечко ясне!...

В пелюшках ще те Сонечко миле,
 Але заграва б'є на всі боки, —
 Й оживе Слово Правди всесиле,
 Й переміниться світ наш жорстокий:
 В пелюшках хоча Сонечко миле,
 Але заграва б'є на всі боки!...

XII.

ВЩИЙ СОН.

Приснився сон мені прекрасний,
 Його повіки не забуду, —
 Стояв деньочок тихий, ясний,
 І Благодать цвіла повсюду.
 Були жнивá, і всі на ниві
 Густу пшеницю ревно жали,
 За ними копи в щедрій зливі
 Рядами гóрдисно струнчали.
 Сміялось Сонечко із Неба
 І на женців лилó проміння,
 Жнивá ж — гарячая потреба
 І сили повної, й терпіння.
 І праця весело кипіла,
 Угóру неслися пісні,
 Й женцям зроста́ла живна сила,
 Й горіли лица їх ясні!...

**

І всі у радості співали, —
 На Волі перші це жнивá:
 Нові зродились Ідеали,
 Пора зродилася нова.
 Безбожні впали комуністи
 І повтікали чужакі, —
 І українцю є де сісти,
 Про все подбали козакі!...
 Святу земельку поділили,

І всі тепер як птахи вільні, —
Зросли родючі нові сили,
Серця і душі знову спільні...

**

І мати вольная на полі
Із діточка́ми жне пшеницю,
На них погляне — і в грайволі
Огнем палають горді лица!...
Бо воля вольна — перша в світі,
Для праці плідної основа, —
Бо з нею й сіроти пригріті,
Й навчає Правди вольна мова!...

І люди жали власні ниви,
В душі палали тихі зорі, —
Усі веселі, всі щасливі
На вольній ниві, як на морі!
На власній ниві зацвітає
І серце, і душа людина,
Й над це пліднішого немає
Для щастя всеї України!...

На Волі віщиться людина,
Й зростають їй могутні крила, —
Й летить народ вперед без впину,
Бо Воля всім — родюча сила!

**

Й веселе сонечко сміється,
І ниву сяйвом поливає,
І пісня радісно несеться
На жніво щире та безкрає...
І легко жнуть веселі люди,
Бо Україна стала вільна, —
І радість стелиться повсюди,
Й Молитва в Храмах знову спільна...

Таке мені у сні з'явилося
Мабуть Господнім віщим Даром, —
Та вірю глибоко: не снилось,
А все це станеться небаром!...

† Іларіон.

ВІРНИЙ СИН УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ.

Слово Митрополита Іларіона при відкритті пам'ятника Тарасові Шевченкові 9-го липня 1961-го року у Вінніпегу.

Український Народе!

Від повного серця вітаю всіх тут присутніх і весь український народ з нашим найбільшим Святом!

У вільній Канаді, на вільній Канадійській Землі сьогодні ми принесли свої люблячі серця, і склали їх тут у Вінніпегу, і назвали їх —

— Пам'ятник Тарасу Шевченкові.

Це не Пам'ятник з каменя, — це тут наші і всієї України люблячі серця, кров'ю і потом облиті, ми склали до ніг Твоїх, наш Великий Песте!

Своїм мученичим життям і своєю великою працею Ти ясно показав усій Україні, що "Служити Народові — то служити Богові!"

Ти міцно й повіки поєднав службу Господеві зо службою народів. Ти всім своїм життям ясно показав, що обидві ці службі — неподільні! І ти вірно служив і Богові, і народів.

Наш Великий Тарасе, — Ти подав усьому українському народові його правдиву національну ідеологію, і вона буде живущою для нас на віки вічні! І вона визволить Україну від усякого ярма.

І саме слово "Україна" своїм невмирущим "Кобзарем" ти викарбував

у наших серцях на віки вічні незгладимим!

Наш безсмертний Кобзарю, — Ти створив нам українську літературу, літературу чисто народню, літературу святого релігійного стилю, завжди пов'язаного з нашим Богом і Творцем! Бо Господа Бога Ти завжди носив у серці своєму.

Ти створив нам волелюбного "Кобзаря", направленою проти всякої неволі, а жорстокої панщини та царської Москви найперше! І ця панщина огненним словом "Кобзаря" була спалена навіки!

Полум'яний Кобзарю, — ти дав нашій літературі животворче українське слово, і поставив його й основою нашої літературної мови, і на сторожі душі українського народу!

Усією своєю працею Ти безмежно зміцнив українську націю, бо Ти дав усім нам національну свідомість!

Через усе це Ти, наш Великий Песте, безсмертний, а наука Твоя — невмируща!

І скільки житиме український народ, стільки будеш жити з ним і Ти, наш Безсмертний Кобзарю!

Одними устами й одним серцем усі ми ось тут молимося за Тебе, щоб Господь упокоїв Тебе в Оселях Своїх Праведників!

І нехай буде животворящим оцей Монумент Тобі, як символ Твого безсмертя серед Українського Народу! Як символ волі Українського Народу! (Говорить підвищеним церковним голосом):

Благословляється пам'ятник цей во Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа!

А Великому і Безсмертному Вірному Синові Українського Народу — Вічна пам'ять!

9.VII.1961.

† Іларіон.

“РЕЛІГІЙНІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”.

Під цим наголовком появилася накладом “Інституту Дослідів Волині” нова й дуже на часі праця Митрополита Іларіона. Книжка невелика, бо тільки на 104 сторінки, однак зміст її першоякісний та зовсім новий. Це та книжка, якої ждали віруючі українці здавна, і діждалися саме в час святкування 150-ліття з дня народження нашого Генія Тараса Шевченка. Книжка видана на доброму папері й поділена на 17 розділів, з яких кожний містить релігійні нюанси в житті і творчості Поета.

Автор починає свою цінну працю про релігійний стиль Шевченкових творів. Спираючись на твердженні, що “стиль — це правдива душа письменника в його творах”, автор доказує, що “релігійна істота письменника завжди ясно відбивається і в його творах. Наш народ істотно релігійний, створив рідну мову, що відбиває духа думання глибоко релігійного народу. Висока вроджена особиста культура українського народу самотужки, без набутих пізніших форм виховання, розрізняє пристойний і непристойний спосіб-стиль говорення. Цей культурний з природи, релігійний з глибини душі спосіб говорення й думання в нашому народі — відбився могутньо в нашій літературі. Котляревський, Марко Вовчок і Квітка-Основ'яненко — це творчий продукт нашого народу, що вніс їх на духових речників своїх, навіяних глибиною української культури і релігійности.

Шевченко унаслідував ці духові риси рідного народу, бо ж наш поет вийшов із самого ядра народу, його безмежно любив, за нього страждав і все своє життя йому на службу віддав.

З цього правильний висновок автора, що “релігійний стиль у Шевченкових творах дуже сильний, це душа

його мови, це ознака думання Поета від початку його писань до могили (1837-61).

Релігійне родинне гніздо, відвідини Церкви, перша наука Поета на Книгах Св. Письма, особливо Псалтирі, у тодішніх дяків — створили міцне підґрунтя духовости Тараса, що вивінований геніяльною пам'яттю з народження, — знав з пам'яті цілі частини його. Яку високо релігійну душу мав поет, коли сидів в московському засланні і важко терпів, але його релігійність ні на мить не опускала поета. Вона давала генієві-страдникові силу не заломитися морально, не просити пощади у ворога, не зрадити глибоких національно-релігійних ідей, які він виливав у своїх віршах, за них терпів, але їх не зрадив, не відкріся. Тільки глибока релігійність дала поетові незрівняну силу, що скоріше фізично ламався, але духово ще вище виростав.

Релігійний стиль в поезіях Шевченка — це не якісь здумані побожні пісні, не релігійно-церковні панегірики, не догматичні міркування, чи щось подібне, — але це в його геніяльному мізку нерозривно перетоплені глибоко-релігійні душевні переживання народу. Це велич нашого генія, — велич і міць для цілих століть життя українського народу, це переляк і ненависть його поневолевачів, що, не мігши заперечити і вирвати Шевченкового духа з поневоленого народу, в розпуці своїх невдач ідуть на даремні спроби перероблювання Шевченкового духового спадку.

Вірно підмітив автор цікаве явище — “у перекладах на інші мови цей сильний Шевченків релігійний стиль — не перекладний і його багато оминають, бо (як чужинці) не можуть зрозуміти його...” Наявно видно це в англійському перекладі п. н. Шев-

ченкові думи і пісні, видання спільне УНСоюзу і НТШ, НЙ, 1961 року.

Із споминів приятелів поета і власників мешкань, в яких йому доводилося жити, виявляється, що Шевченко був не тільки думаючий християнин, але й практикуючий. Навчений в рідному селянському оточенні молитися рано і ввечері, поет виконує це й в дорослому віці. Можливо, що на короткий час він заперестав цю побожну практику в московському Вавилоні, яким тоді був Петербург, у часі своїх студій в Академії. Маємо наявні докази, що на засланих поет повертає до Молитви потіхи своїх страждань. Вкінці, густо переплетені релігійними думками і словами Шевченкові поезії, які автор розбирає і наводить у своїй праці, свідчать найкраще, що даремні і нікчемні усі заходи большевицьких безбожників, а ще так недавно й наших доморослих фанатиків, які пробують і вже давніше пробували зробити з Шевченка вільнодумника, безбожника-атеїста чи нігіліста. Ясно, — як вище згадано, — Шевченко не кваліфікований богослов, і не аматор релігійно-церковних пеанів. Він геній України і людства, що порушив усі теми в своїх поезіях.

Автор-Митрополит у чергових розділах дає докладний перегляд і докази, що “у “Кобзарі” Бог в усьому і скрізь”, бо поет “міцно зріс з Богом, і Він постійно в його душі і серці, й поет не може ніколи забути про Нього. Бог у Шевченка міцно пов’язаний з людиною в одне нерозірвальне ціле”. Цьому доказ безчисленні святі слова, які заливають Шевченкові вірші. Означення і слова про Бога, релігійні і церковні вислови, назви, оповідання, як Святий, Мати Божа, Анголи, Рай, Небо, Церква, й інші, — не тільки переплітаються зо змістом Шевченкових поезій, але надають їм виразно-релігійного характеру. Віруюча душа народу виявилася геніяльністю Шевченка у повному своєму змісті. Добро і мир на хутір у Шевченка приносить Благодать (Божу), а природа в поета — це Боже твориво, бо “синее море виграває, хвалить Бога”. “Місяць і зорі — слуги Божі, вони виконують Боже призначення: Місяць

пливе оглядати усю землю і людей, щоб Богові вранці про те розказать...” — Яка це незмірима глибина Шевченкового релігійного генія! Так міг писати тільки великий набожник і любитель Господа і України! І так треба нам підходити до зрозуміння й пояснювання релігійного мотиву в Шевченкових поезіях. Було б хибно, коли б ми хотіли ставити себе побіч генія Шевченка і вимагати від нього таких же самих наших зобов’язань в розумінні й ужитті отих Святих понять і слів.

Можна говорити, що Шевченко, слухаючи прецікаві оповідання свого діда Івана про героїчну боротьбу гайдамаків проти польських католиків, які в народньому осуді були, — через свої нищівні дії до Православної Церкви і народу, — нарівні з нехристиями-бусурманами, чув не раз й оповідання про релігійно-церковні традиції народу, і вони закріпилися назавжди в душі поета.

“Святкування неділі по всій Україні справді було реальне і релігійне: чеснотне, святе, величне” — каже автор книжки, і наводить цілий ряд прикладів “про Неділеньку Святу” у віршах Шевченка. “Хрест — велика помічна сила й оборона від злого. Своєчасно перехреститися — підсилити себе чи опам’ятатись. У релігійному стилі Шевченка повно прикладів цього”. Отой вислів народній: з Хреста знятий — означення терпіння, в Шевченка приходять часто у віршах. Автор вірно підмічує, що “...сильно кидається в вічі, що в Шевченка нема лайок... Шевченко скрізь вистерігається вживати нечемних лайок, а тримається скрізь тільки мови чеснотної”.

Мало котрий з наших поетів вивів повне церковне православне життя, як це зробив Шевченко у своїх творах. Богослужби, треби, Св. Тайни, їх виконання, весілля, Похорон, храмові Свята, пости, прочанство, коли після його відбуття до Святого Києва навіть каторжник перероджується в нову людину, — все це таке природне, рідне й Святе в Шевченка, що воно свідчить про глибоку релігійну душу поета і його любов до своєї релігійно-церковної традиції.

Дуже трудною частиною своєї праці автор вважає Шевченкову науку про мораль і Релігію. “Шевченко — учитель”, бо навчає своїх читачів й остерігає перед лихом, а заохочує до чеснотних діл. “Шевченко був проповідником і вмів ним бути. Він постійно навчає так, ніби говорив у Церкві... І відразу стверджую: більшість Шевченкової науки можна повторювати в Церкві на проповідях, так ніби цитати з якого церковного твору. І треба тільки жаліти, що українське Духовенство так рідко цитує “Кобзаря”, — для проповідей з нього можна брати обома руками...”

Це вперше доводиться почути авторитетний голос Первоієрарха Православної Церкви, який своєю Митрополічою ієрархічною властю виразно й безсумнівно поручає вживати цитати “Кобзаря” в проповідях в Церкві нашій. Високе признание і подяку належить зложити авторові Митрополитові за таке патріотичне рішення!

Коли Священик вживає в проповіді цитати з книг котрогось церковного Учителя, — то чому б не можна цитувати генія України, побожного й вірного сина її Церкви? Інші народи, як поляки й чехи, давно це роблять, бо ж хіба Церква не є збір вірних, Священиків й ієрархії, які, слухаючи, чи голосячи церковну проповідь, не мають її приміювати до свого щоденного життя? А в Шевченка безліч цитатів можна знайти на різні національно-релігійні теми. Такий величній вислів Шевченка: “Не нам Твої діла судить, о Боже наш Великий” — свідчить, що поетова ідеологія й наука була спокійна, церковна і богобійна”, — каже автор. “Ця ідеологія — наука його основна і всежиттєва, і всякі відхили від неї — тимчасові, одноразові відхили, викликані розпачем”.

Вповні погоджуємося з оправдуючою думкою автора, бо ж те, що вільно думати й писати поетові, — часто незрозуміле й зависоке для нас, звичайних смертників. Поет геній має Божу іскру в собі, має глибоку інтуїцію, має дар предсказання й в’язання думок минулого з сучасним і майбутнім. Пророки Старого Заповіту — це ж народні поети Ізраїля! Але ж вони,

крім своїх дарів пророкування, були тільки смертними людьми, що підлягали й людським недомаганням. Поети-генії, — як далеко сягають наші людські відомості про них, мають їм Богом даний дар. Унесений на хмарах свого геніяльного мізку, обдарований глибокою інтуїцією своєї душі, подражнений життєвими питаннями свого народу, маючи високу освіту, поет-геній у своїм мисленні і висловах здвигається багато вище за нас. Це його привілей та обов’язок, бо він передовий духовий провідник свого народу, що різбить його душу для незалежного духового і державного життя. Геніяльний полководець, у розгарі рішальної битви, рішення кинути на очевидну смерть ще одну дивізію молодих воєнків, щоб виграти бій...

Подібно поет-геній народу, як духовий провідник його, відповідає за майбутнє його. Зміст його віршів мусить бути свіжий і актуальний і для наших нащадків, в ході їхнього духового вищого розвитку.

Тут ми приходимо до заключення, що поетові-генієві вільно вживати висловів, яких нам не вільно, звичайно, не попадаючи в яскраві крайності й заперечення...

А хіба ж не існують і сьогодні різні, скрайно від себе відмежовані і противні богословські школи, тобто групи науковців-богословів, які у ключевих богословських питаннях шукають своєї розв’язки Таїнства Божого Об’явлення? Їхні міркування, засади, а навіть спроби іншого пояснення і відрізненого навчання, — хоч і не прийняті Церквою, але й не осуджені! Це так сказати б — мовчлива спроба, це місток до поступу людського в пояснюванні незбагнених Божих Таїн. Нам вільно їх розв’язки шукати, і немає причини до побоювання, бо ж хто зуміє вповні відгадати Божі таємниці?

Високодостоїнний Автор, як найвищий церковний авторитет, узяв на себе вперше оце в Шевченкознавстві спробу розв’язати проблему т. зв. Опірних думок поета, які йому вирвалися критикою богословсько-догматичних навчань. Вірно автор ставить Святим прикладом слова розпуки Самого Сина Божого, що, умираючи на

дереві Хресному, скрикнув: “Боже Мій, Боже Мій, — нащо Ти Мене покинув?” Це ж були страждання Богочоловіка, що терпів страшні муки й чув їх своїм також людським тілом... І пише автор книжки: “Хто зрозуміє це, хто зрозуміє цей крик Ісусової Душі: “Отче Мій, коли можна, — нехай оmine Мене Чаша (доля) оця!” (Матв. 2 2, 29), — той зрозуміє і одчай Шевченкової душі”.

Так! Читаючи вірші поета, в яких

часом знайдемо критичні слова у відношенні до нашого богословського навчання, треба зараз же упритомнити собі терпіння, безнадійність, розпач і одчай поета, серед яких він жив, творив, віщим духом бачив страшні наслідки національної неволі рідного народу, для якого проповідником духа Боже Провидіння його присудило.

(Кінець буде).

О. Володимир Левицький.

ХРИСТОС — СВІТЛО ДЛЯ СВІТУ.

†

Смирений Іларіон, з Ласки Божої Митрополит Української Греко-Православної Церкви в Канаді, до всього Преосвященного Єпископату, до всього Всечесного Духовенства, Преподобного Монашества та до всіх боголюбивих вірних, —

“Пильнуйте про мир зо всіма та про Святисть!” (Євр. 12. 14).

У славний і світлоносний день Воскресення Христового, коли ми з ясною радістю вітаємо один одного Святим великоднім привітом “Христос Воскрес!” — вітаю і я всіх вас і всю Канаду з найбільшим Святим нашим, із Празників Празником, і всім сердечно кличу:

— Христос Воскрес!

Ми віковічно радісно святкуємо Христове Воскресення, і завжди пильнуємо й самі воскреснути до Правди, до миру, до братерської любови.

Пильнуємо воскреснути до Нового Життя, повно осяяного Світлом Христовим, бо Він же нам сповістив:

— “Я Світло для світу!” (Ів. 8. 12).

По смертоносних Страстях, по кривавій Голготі Ісус Христос воскрес і вознісся на Небо. Але не позоставив нас сиротами на тяжкій цій землі, — заклав нам Святу Свою Церкву, Церкву Новозавітню, зовсім іншу від Старозавітньої.

Нова Церква стала Світлом для світу, бо Сам Христос став Ї Головою.

— “Я Світло для світу!” — промовив Христос Своїм Учням, і це ж вічно промовляє й нам у Церкві Своїй аж до сьогодні.

Бо Церква наша ясно освітлює правдивим Світлом своїм увесь світ,

бо Свята Церква Своїм Світлом розганяє зо світу всяку темноту та морок.

На Голготі покінчилося наше відвіку встановлене Відкуплення, і Христос незабаром послав Своїх Учнів на Християнізацію світу (Матвія 28. 19-20), — щоб через Церкву рознести Його найважливішу Науку по всьому світу, і звістять увесь світ: “Будьте совершенні, як совершен Отець ваш Небесний!” (Матвія 5. 48).

І Свята наша Церква понесла і невинно несе і тепер цю велику Заповідь Христову у світ усім людям доброї волі, і безперестань кличе їх жити в Христовому Світлі, бо Він же Сонце Правди для світу!

Христос у Своїй Церкві еднається зо всіма нами і голосно кличе до нас: “Хто вірує в Мене, то ріки Живої Води потечуть із лона його!” (Івана 7. 38). Світлом Своїм Він освічує нас, і в Світлі Його ми все бачимо, і в Світлі Його ми все чуємо, і Його оживлюючим Воскресенням ми наближаємося до Нього і обожуємось Ним!

Христос через Своє Воскресення позоставив нам у Своїй Церкві чудодійні Таїнства, і вони спасають тих, хто прагне, і хто їх з глибокою Вірою виконує, і удосконалюють нас і роблять з нас синів Божих.

А найбільш величне і найбільш чу-

додійне це те, що Христос у Своїй Церкві завжди дає нам правдивий "Хліб Життя", яким ми живем, існуємо і творимо в світі.

Христос голосно кличе до всіх у Своїй Святій Церкві, до освітлених Світлом Його:

— "Я Хліб Життя, що сходить із Неба, і коли хто споживатиме Хліб цей, той повік буде жити!" (Ів. 6. 51).

Воскреслий Христос голосно кличе до всіх нас:

— "Хто Тіло Мое споживає та Кров Мою п'є, той має Вічне Життя, — і того воскресну Я останнього дня!" (Івана 6. 54).

У Своїй Церкві Христос позоставив нам Свій Животворящий "Хліб Життя", — це Святе Причастя, яке справді оживляє нас і справді обожує нас!

І душа наша вічно прагне Святого Причастя, а серце сумує на Ним, і ми щоденно в Молитві Господній благаємо Його: "Хліб наш Насущний дай нам сьогодні!" Насущний — це "надістотний", цебто Хліб Життя, Хліб Небесний — Святе Причастя!

І як завершення чудодійного Воскресення, як плід Хліба Життя, Христос приніс на світ Свій спасінний мир, Свій чудодійний спокій! Без миру людина не може бути сином Божим!

Мир — це основа нашого життя, основа родини, основа Громади, основа держави! І часто Господь у Церкві кличе до нас: "Мир всім!" Або: "Майте мир між собою!" (Івана 14. 27).

Бо мир — найголовніше в світі, але мир чи спокій мусить бути необхідно поєднаний з Добром, зо Святістю, з Ісусом Христом!

Христос кличе до всього світу Свого: "Пильнуйте про мир зо всіма та про Святість!" (Євр. 12. 14).

Цебто, щоб ми через Церкву пильнували про правдивий мир, а він завжди пов'язаний зо Святістю. Тобто, хто не визнає Святости, той і миру не матиме!

Церква устами Ісуса Христа кличе до всього світу:

— "Мир вам усім в Ісусі Христі!" (1 Петр. 5. 14). Цебто, — мир прийде до нас, але тільки коли ми поєднані з Ісусом Христом!

Без Ісуса Христа не може бути правдивого миру!

Хто не визнає Ісуса Христа, той миру ніколи не матиме!

Христос Своім Воскресенням приніс повне Світло для світу, і всіх нас освітив ним, усім нам дав пити "Воду Живу", і всім нам дав всеоживлюючий і обожуючий "Хліб Життя", Святе Причастя!

Ще раз до всіх Вас, до всієї Канади і до всіх українців, по світі розсіятих, усіх широко вітаю:

— Христос Воскрес!

"Слава, і честь і мир кожному, хто чинить Добро!" (Рим. 2. 10).

† Іларіон,

ревний богомолець за всіх українців. Всеканадійська Митрополіча Катедра Пресвятої Тройці в Вінніпегу.

Року Божого 1964-го, місяця травня 3-го дня, урочистий і світлоносний день Воскресення Господа нашого Ісуса Христа.

Це Великодне Послання читається по всіх Церквах Української Греко-Православної Церкви в Канаді на перший день Христового Воскресення.

"ХРЕСТУ ТВОЄМУ ПОКЛОНЯЄМОСЬ, ВЛАДИКО!"

ІСТОРИЧНО-ДОГМАТИЧНИЙ НАРИС.

Не раз запитувано нас: Чи поміщення Хреста на невідповідному місці допустиме?

Відповідаємо: ні. У православних — ні. Почитання Хреста таке велике, що й саме писання його хрест замість Хрест тепер оминається.

**

З найдавнішого, ще з Апостольського часу християни стали сильно

шанувати Хреста, бо Син Божий, Ісус Христос власне ним, Хрестом спас увесь світ від первородного гріха. Але ті, що Християнства не приймали, рано стали й виступати проти шанування Хреста.

Але рано стали містити Хреста й на місцях неналежних, і за це велася гаряча дискусія. Часом робили Хреста в Капличках на землі, і ходили по ньому, цебто топтали його. Ось тому

уже VI Вселенський Собор, т. зв. Трульський 692-го року своїм 73-м Правилем-Канонам виніс таку постанову: "Тому, що Животворящий (Оживлюючий) Хрест приніс нам Спасіння, то нам повинно сильно пильнувати, щоб віддавати належну честь Тому, через що ми спасені від стародавнього гріхопадіння.

А тому і думкою, і словом, і чуттям приноситься Йому поклоніння, і ми наказуємо: зображення Хреста, що Його дехто чертять на землі, зовсім витерти, щоб Знамено нашої перемоги не зневажалось топтанням ходячих.

А хто робить на землі зображення Хреста, наказуємо від тепер, — відлучати їх" (від Церкви).

Це 73 Правило VI Вселенського Собору було звернене і проти римлян, бо це головню вони робили Хреста на землі й топтали його, а Схід цього не визнавав.

А VII Вселенський Собор 787-го року своїм Догматом пішов далі, і ще докладніше окреслив, де можна ставити Хреста. А саме, він постановив і наказав: "Чесний (Дорогоцінний) і Животворящий (і Оживлюючий) Хрест належить містити у Святих Божих Церквах, на Священному Посуді й (Священній) Одежі, на стінах і дошках і на дорогах".¹

Отже, Хреста можна ставити і на одежі, але тільки на Священній. Скажемо, десь на туплях нашити чи намалювати Хреста ніяк не можна, а хто робить це, на того Собор кидає заборону.

От і стародавня одна з сотні причин поділу Церков.

По VII Вселенському Соборі 787-го року почитання Хреста в православних росло все більше й більше, і Хрест, як оруддя нашого Спасіння, поєднаний з Христом, що був розп'ятий на Хресті для нашого Спасіння, запанував у Церкві цілком. Усі наші Богослужби переповнені Хрестом, а засновані на Хресті. Ідеологічно Христос і Хрест тісно єднаються в наших Молитвах, Богослужбах, церковних творах, бо Христос спас

увесь світ через Хреста. Христос і Хрест єднаються в нас ще більше тому, що ми тільки люди.

Хресне Знамення настало дуже рано в християнському світі,² і сильно поширилося в християн православних. Воно, Хресне Знамення, переповнює Молитви й Богослужби. Особливо поєднане з найкоротшою Молитвою, т. зв. Ісусовою Молитвою: "Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй мене!" Або ще коротше: "Господи, помилуй!"

Але сама форма Хресного Знамення уже з дуже давнього часу стала різною в православних і католиків.

Під 986-м роком в Іпатієвому Літопису (ст. 78)³ грецький проповідник сильно критикує перед кн. Володимиром Католицьку Віру, в тому критикує й латинську Віру про Св. Хреста. Проповідник каже: "Не приймай же от латині ученія, — їх же ученіє розвращено (зіпсуте). Влізши (увійшовши) бо в Церков, не поклоняються Іконам, но стоя поклониться, і поклонився, напишеть Крест на землі і цілуєть, і встанеть прост ногами на нем. Да лег, цілуєть, а встав, попираєть (топче). Сего бо Апостоли не предаша, — предали суть Апостоли Крест поставлен ціловати, Ікони предаша (передали)".

Як бачимо, стародавня дискусія про Хреста зайшла і в Україну.

Велика сила Божої Благодаті міститься в Хресті: Хрестом благословляємо вірних по Богослужбах, в Молитвах і т. ін.

Хреста зануряємо в воду, і вода освячується зшестьям Духа Святого.

Без Хреста жодна Відправа не служиться, жодна Молитва не проказується.

Певного часу, в Неділю Хрестопклонну та на Воздвиження, у Церкві співається: "Хресту Твоєму поклоняємось, Владико, і Святеє Воскресіння Твоє славимо!" І вся Церква врочисто й покірно падає на коліна і поклоняється Хресту!

Найвища шана Хрестові!

1 На стінах і дошках — у Церкві, вони освячені. На дорогах здавна ставляться т. зв. фігури.

2 Див. працю: М. Іларіон: Хресне Знамення. Богословсько-історична студія, 1954 р 152 сторінки.

3 Видання 1871-го року.

І найбільше вяснення значення Хреста: Хрест і Воскресення Христове ставляться поруч, як рівні, бо Воскресення випливає з Хреста. Не було б Хреста, не було б і Воскресення! Не було б Воскресення, не було б і Християнства!

Тому й Хрест пишемо — через велику пошану до нього — з великої літери, а не з малої (звичайної): Хрест, а не хрест.

Найвища сила в Хресті! Хрест — основа життя!

Світільний на Утрени Воздвиження так величає Хреста:

“Хрест — охорона вселенної,
Хрест — окраса Церкви,
Хрест — володарів сила,
Хрест — вірних основа,
Хрест — Анголів слава,
а демонів — рана!”

І ми всі це співаємо, і ми всі це сприймаємо повним серцем і повною душею!

**

Через це слово Хрест в церковнослов'янських книгах з давнини завжди писалося і пишеться як слово Святе, скорочено, під титлою: КРСТ (над ним — титло). Коли ж з XVIII ст. з наказу царя Петра I 1707-го року повикидали з книжок титли, то завжди пишуть це слово з великої букви, як слово Святе: Хрест.

Ось у мене десятки церковних книжок, і скрізь довгі віки пишеться так: Крест (Хрест), цебто початкова буква велика, бо слово Святе.

Слово Хрест у християн, а особливо у православних, завжди писалося й пишеться тільки з великої букви: Хрест.

І хто не шанує Хреста, той поставить його й там, де заборонили ставити ще Вселенські Собори.

**

Кожен православний глибоко шанує Хреста й почитає його, і це наш Догмат. Не тільки Канон, а й Священний Догмат. І часто підіймалися питання, на чому можна ставити Хреста, а на чому ставити не можна. Вселенські Собори 692 і 787 років вяснили це, а Традиція затвердила.

Вістка, що католики вживають Хреста невідповідно, здавна завжди сильно хвилювала православних вірних, і з цим православна совість ніколи не мирилась, — уважала це недопус-

тимим. Католики з цим миряться, але це їх справа...

Удавнину в східних народів ті, що приходили до зверхників, падали перед ними ниць і цілували їм обув'я. З часом цей понижуючий звичай був запроваджений і Папами, бо вони вважали себе найвищими королями. Ще далі Папи стали пришивати Хреста до своїх туфлів, щоб мати якесь оправдання для цілунку папських туфлів.

Цей звичай став трагічним, і допровадив до того, що греки в міру можливості оминали відвідування Пап. А Патріярхи зовсім оминали Пап, — оминали свідомо. Власне цей звичай сильно вплинув і на поділ Церков.

Останнє побачення Вселенського Патріярха Йосифа II (1416-1439) було в квітні 1438-го року з Папою Євгенієм IV у м. Феррарі. Ніяк не могли тоді погодитися на церемонію зустрічі: Папа вимагав, щоб Патріярх, за латинським звичаєм, поцілував його в туфлю, від чого Патріярх Йосиф II рішуче відмовився. Погодилися на тому, що Патріярх поцілував Папу в обличчя, але Папа не відповів Патріярхові взаємним поцілунком миру...

І п'ять віків минуло, щоб Папа на решті (5-го січня 1964-го року) погодився поцілуватися з Патріярхом, як рівний з рівним!..*

Містити Хреста неналежно, з православного погляду — це зневажати Хреста, це ламати Догмат про почитання Хреста, це зневажати й Христа!

Відомо, що власне цей звичай сильно вплинув на постання т. зв. протестантів, що покинули Католицьку Церкву.

**

У православних Хрест і Христос — обидва у великій пошані, і ми всі падаємо перед Хрестом на коліна і серцем і душею співаємо:

“Хресту Твоєму поклоняємось, Владико (Христе), і Святеє Воскресення Твоє славимо!”...

І це буде для православного велика спокуса ставити Хреста на невідповідному місці. Традиція витворила на-

* Багато фотографій подали, що цілує Патріярх, а не Папа, бо Павел VI значно нижчий й менший Патріярха ростом.

каза: не ставити Хреста нижче пояса.

Власне ж такі разячі речі Єдину Церкву розбили... Розбили отже на 11 віків (867-1054-1964)...

Преса подавала, що вже кілька років, як Папи зняли Хреста зо своїх туфлів, і з обряду вітання гостей по-зосталося тільки стародавнє цілування руки чи персня на руці.

Як бачимо, сам Папа пересвідчився, що ношення Хреста на туфлях невідповідне. І не міг не пересвідчитися...

На глибокий жаль, таких невідповідних звичаїв у Римській Церкві багато, і це вони ділять непотрібно дві Церкви...

9.ІІ.1964.

† Іларіон.

КАНОНІЗАЦІЯ СВЯТИХ В УКРАЇНСЬКІЙ ЦЕРКВІ.

Богословська монографія.

(Кінець).

8. ЦЕНзуРА АКАФІСТІВ.

Організована цензура духовних творів, у тому й Акафістів, Канонів і т. ін., починається з року 1799-го, — Св. Синод заклав осібно Комісію для цензури духовних книг, заклав при Донецькому Манастирі в Москві, допомагали їй Духовні Академії.

А вже діючий Цензурний Комітет був заложений р. 1828-го, у Петербурзі і в Москві, і тоді ж складений був Цензурний Устав, в якому дано було багато вказівок, якими мають бути Життя, Канони і Акафісти Святих, і всі ці твори дозволяє друкувати тільки Св. Синод. І власне з цього часу, при виданні якого духовного твору, зав'язувалася безконечна тяганина з Св. Синодом, який завжди дошкульно не дозволяв Українській Церкві мати свої нові духовні твори, — усе мусить бути тільки "великоруською мовою" і великоруського зразка.

За синодальний час Російської Церкви в самій Росії появилася велике число Акафістів різних авторів. Часто складали їх і особи світські, мало до того здатні.

За цього часу, за XVIII-XIX віки Святий Синод затвердив до церковного ужитку близько 130 Акафістів, правда, більшість їх Святим місцевим почитання. Але Св. Синод відкинув значно більше, як поблагословив.¹³ І справді, до Синоду насилалися найрізніші Акафісти, часто дуже слабенькі. Напр. Св. Синод не затвер-

див Акафіста Курської Іконі Знамення Божої Матері.¹⁴

Появилася в Акафістах і повина, — Акафісти Чудотворним Іконам. Їх є дуже багато, але мало з них написані справді поетично і богословськи чисто. Є недавній Акафіст Холмській Чудотворній Божій Матері.

Року 1899-го, нарешті, Св. Синод видав у Москві "Собраніє Акафістів", три томи, перевірені. Усіх Акафістів тут 38, серед них появлялися й Акафісти Святим Російської Церкви.

Св. Синод остаточно затвердив, щоб мовою Акафістів була російська архаїзована мова, цебто мова російська з додатком церковно-слов'янських слів та форм. Духовна цензура Св. Синоду не раз нагадувала про це, що вона "допускає в Акафістах конструкцію мови не кінче "слов'янської", а таку, що наближується до будови мови російської, та щоб була вона благоприсойною".¹⁵ Але є Акафісти, написані просто російською мовою, трохи архаїзованою.

Стара українська літературна і церковна мова була мовою українською, з додатком слів і форм церковно-слов'янських. Були й Акафісти такою мовою, але Св. Синод їх завжди забороняв і виправляв мову на російську.

9. ОЗНАКИ ДОБРИХ АКАФІСТІВ.

З бігом часу виробились нові вимоги до авторів добрих Акафістів і до самих них.

1. Перша вимога — автор мусить бути великим релігійним поетом. Мит-

¹³ Ал. Попов, ст. 425-444, дає список відкинутих Акафістів.

¹⁴ Там само, ст. 444.

¹⁵ Ал. Попов, ст. 624.

рополит Антоній Вадковський про це писав: “Акафіст — це надхненна пісня. Вона може бути по силах тільки особам, які мають високопоетичний і мистецький таланти. А хто такого таланту не має, в того Акафіст вийде порожнім і беззмістовним набором слів”.¹⁶

2. Автор Акафістів мусить бути глибоковіруючим і благочестивим, спосібним самому переживати все те, про що пише.

3. Автор Акафіста повинен глибоко знати Агіологію та церковну історію, а також добре знати будову релігійної церковної поезії взагалі.

4. Нарешті автор Акафіста мусить глибоко знати Догматичне Богослов'є, бо кожен Акафіст, як твір церковний, мусить бути догматично чисто православний.

От за невиконання таких вимог Св. Синод багато Акафістів за нового часу відкинув.¹⁷

Року 1896-го відбулася Канонізація Святителя Феодосія Углицького, Архієпископа Чернігівського (†1696). До Св. Синоду були подані 1896-1900 років сім Акафістів цьому Святому, різних авторів, — і всі вони не були поблагословлені...¹⁸

Службу й Акафісти Преподобному Іову Почаївському і Почаївській Чудотворній Іконі склав Протоєрей проф. Андрей Хойнацький і подав Синоду 13-го лютого 1872-го року, але той кілька разів відкидав ці твори, і тільки через десять років, 27-го липня 1883-го року затвердив їх для місцевого вжитку.¹⁹

10. КРИТИКА АКАФІСТІВ.

Деякі видатні Архипастирі, з високим богословським знанням, трохи критикували завелике число Акафістів. Так, Митрополит Московський Филарет (Дроздов, 1783-1867) писав, що “не з правдивою користю за недавній час дано багато свободи складати нові Акафісти та переробляти українські. Ліпше було б пильнувати про Богослуження, аніж поширювати

його безліччю Акафістів, які знов самовільно складені з безліччю похвал, мало спосібних навчати читача чи слухача... Кожен, кому захочеться, до якого Святого серце лежить, пише Акафіста і дає його на Правило Церкві. Чи це добре? Бож безліч давніх великих Святих, Апостолів, Пророків, Мучеників, Святителів, Преподобних — залишаються без Акафістів”...²⁰

І справді, Сам Господь Бог не має Акафіста, крім Акафіста Ісусу Найсолідшому. І року 1871-го якийсь О. склав “Акафіста Господу Богу Саваофу”, але Московський Духовний Цензурний Комітет не дозволив його друкувати.

Року 1892-го інша особа склала “Акафіста Трипостасному Богу”, — той же Цензурний Комітет заборонив його вживати й друкувати.²¹

І справді, — для Господа Бога нема належних слів на Його правдиву похвалу! У Требнику читаємо: “Великий Ти, Господи, і дивні діла Твої, і жодного слова нема відповідного, щоб чуда Твої оспівати”.²²

За нового часу не раз у богословській літературі підіймалася критика цієї безлічі Акафістів, серед яких є немало слабеньких. Різко писав про Акафісти відомий богослов Єпископ (пізніше Архієпископ і Митрополит) Антоній Храповицький (†1936). Він писав: “Відомо, що тільки два Акафісти — Христу й Богородиці, — перекладені з грецької мови, мають високу якість. Терпимі ще перекладні Акафісти Успінню і Св. Миколаю, та ті, які Архієпископ Іннокентій переробив з українських. Але Акафісти Святим та Іконам Богоматері — це повторення беззмістовних похвал, а часом вони — майже дослівні й необдумані повторення один одного. Виводити їх з ужитку Священникові не треба, коли це огричить його вірних, але йому належить ліпше виховувати смак їх уставним виконанням Богослужбових Чинів та гарним співом:

16 Там само, ст. 449.

17 Ал. Попов, ст. 449-450.

18 А. Попов, ст. 443-444.

19 Там само, ст. 331.

20 Ал. Попов, ст. 628-629.

21 Там само, ст. 427.

22 Требник, у перекладі М. Іларіона, ч. I ст. 236.

тоді вірні самі схилиються до кращо-го".²³

І всі вчені богослови гаряче рекомендують читати в Церкві Акафісти найвидатніші: Божій Матері 626-го р. та Ісусу Найсолодшому XI віку. Ці два Акафісти — глибокопоетичні і догматично чисто православні, і справді виховують нам серце й розум.

11. АКАФІСТИ СВІТСЬКІ.

Акафіст — це високо похвальний гімн, якого можна проспівати на честь тільки Святого, але не на честь грішної людини. Але склад Акафіста, як твору поетичного, високо оригінальний і незабутній, і впливає на поетів.

Спроби перенесення форми Акафіста в світську літературу бували не раз, і викликали велике зацікавлення читачів.

Акафіста, як поетичну церковну форму, Т. Шевченко добре знав, знав його будову, і наслідував його. Року 1857-го січня 9-го Т. Шевченко написав вдячного листа до графiні Анастасії Толстой, дружини фактичного Президента Академії Мистецтв, в Петербургу, яка завжди сильно клопоталася за його тяжку долю в засланні. Тепер графiня в своєму листі подала йому надію на скоре визволення з заслання.

І у вдячному листі до неї Шевченко написав сильного Акафіста своїй покровительці. Починається цей Акафіст Кондаком, а кінчається Ікосом. Ось він:

Кондак:

“Друже мій благородний, особисто незнаемий!

Сестро моя, Богу мила, і ніколи невиданная!

Чим воздам, чим заплачу Тобі за радість, за щастя, яким Ти очарувала, захопила мою бідну, зажурену душу?

Сльози, сльози безмірної вдячності приношу в Твоє високе, благородне серце!

Ікос:

Радуйся, незрівняльна, преблаго-

родная моя Заступнице!

Радуйся, Сестро моя сердечная!

Радуйся, як я тепер радуюсь, Друже мій душевний!

Радуйся, Ти з безодні одчаю вивела мою маму, мою бідну душу!

Ти помолилася Тому, Хто окрім добра не робив нічого, —

Ти помолилася Йому Молитвою Анголів безплотних!

І радість Твоя, як і моя вдячність, — безкрайні!”...

Десь наприкінці 1905-го року російський журналіст В. М. Дорошевич (†1922) написав сильного насмішливого Акафіста — пародію на міністра С. Ю. Вітте (†1915). Видрукований був у гумористичному журналі “Будильник”. Акафіст був сконфіскований, але його читала й переписувала вся Росія.

Церковна літературна форма Акафіста таким чином переходила і до літератури світської, бо вона оригінальна, жива і сильна.

XVII.

ЛІТЕРАТУРА.

Фахова література про Канонізацію дуже мала, і питання це взагалі мало розроблене. Література про окремих Святих — простора, але про Канонізацію їх зовсім мала.

Найперше, — не маємо стародавніх джерел, не маємо стародавніх актів Канонізації. Зрештою, мало хто їх шукав, бо мало хто й брався написати працю спеціально про Канонізацію українських Святих.

1. Перша поважна праця в нашій справі вийшла російською мовою року 1893-го, — це була праця В. Василєва: “Очеркъ исторiи Канонизацiи Русскихъ Святыхъ”. Вона була видрукована в “Чтенiя въ Московскомъ Обществѣ Исторiи и Древностей Россiйскихъ”.

2. Це була перша фахова й наукова праця, але мало оброблена, і на неї славний історик Церкви проф. Євген Голубинський зараз же подав широку критику в місячнику Московської Духовної Академії “Богословський Вѣстникъ” 1894 р., за місяці VI-VII-VIII і IX.

Тема сильно зацікавила самого проф. Є. Голубинського, і він став наполегливо й далі працювати над нею, і по десятилітніх шуканнях вийшла його високоцінна джерельна праця 1903-го року: “Исторiя Канонизацiи Святыхъ въ Русской Церквi”, видання друге, на ст. 600. Ця праця і до сьогоднішнього

²³ Полное собрание сочинений Преос. Антонія. Казань, 1900 р., ст. 250-251. Попов, ст. 629-630.

дня не втратила своєї високої вартости, і являється єдиною підставою в справах Канонізації Святих.

3. На кінці моєї праці "Українська Патрологія" 1962 р. подана широка література по історії Житій Святих, — вся вона служить також джерелом вивчення і Канонізації Святих.

4. Полное собрание постановлений и распоряжений по Вѣдомству Православнаго Исповѣданія Россійской Имперіи, Спб. 3 1879 р. вийшло багато томів, і в них багато матеріалів про Канонізацію Святих, про Мощі, і т. ін.

5. Описаніє документовъ и дѣлъ, хранящихся въ Архивѣ Святѣйшаго Правительствующаго Синода, з р. 1868-го видано понад 30 томів. Багато матеріалів про Канонізацію Святих.

6. Ф. Г. Спасскій: Русское литургическое творчество. 1951 рік, Париж. Про Служби Святим.

7. Догматъ о почитаніи Святыхъ Мошей, по Стефану Яворскому. Видання Афонського Пантелеймоноваго монастиря. Москва, 1890 р., видання третє.

8. Проф. Е. Голубинский: Исторія Русской Церкви. Том I, друга половина тому. Москва, 1904 р., видання друге.

9. М. Іларіон: Пізня Канонізація Князя Володимира й Княгині Ольги. "Наша Культура" 1952 р. ч. 6.

10. Димитрій Соснинъ: О нетленіи Святыхъ Мошей въ Церкви Христіанской. Спб. 1833, видання друге 1833 р. Це магістерська дисертація в Петербурзькій Академії.

11. Проф. Ф. А. Терновскій: Грековосточная Церковь въ періодъ Вселенскихъ Со-

боровъ. Київ, 1883 рік. На ст. 414-421 багато про Мощі, Реліквії та Ікони.

12. Проф. Н. Кондаковъ: Византійскія Церкви и памятники Константинополя. Одеса, 1886 рік.

13. Проф. Н. Каптеревъ: Характер отношеній Росіи къ православному Востоку въ XVI и XVII ст. Сергіїв Посад, 1914 рік.

14. Прот. А. Дублянський: Українські Святі. Мюнхен, 1962 рік, 100 сторінок.

15. Constantin Le Grunwald: Saints of Russia. New York, 1960, 180 p.

Спочатку на 66 ст. оповідається про українських Святих, а саме: Святий Володимир, Св. Браття Борис і Гліб, Св. Феодосій, Св. Олександр Невський.

16. Очеркъ жизни Старца Оптиной пустыни Іеросхимонаха Іосифа. Джорданвіл, 1962 р., 157 стор. Передрук з видання Казанської Амвросіївської жіночої пустині 1911-го року.

17. Проф. Г. П. Федотов: Святые древней Руси (X-XVII ст.). Нью-Йорк, 1959 р., 243 ст.

На початку на 60 ст. про українських Святих: Борис і Гліб — Святі Страстотерпці, Преп. Феодосій Печерський, Святі Києво-Печерського Патерика, Святі Князі.

18. Іеромонах Іоанн (Кологривов): Очерки по історіи русской Святости. Брюссель, 1961 рік, 420 стор. (О. Іоанн Кологривов — єзуїт, католик росіянин).

На початку багато Святих з України, на ст. 1-119.

19. Багато інших творів цитуються в самій цій праці.

20. S. Grégoire Palamas et mystique orthodoxe. Par Jean Meyendorff. Paris 1959, 192 p.

АНТОНІЙ ГРЕКОВИЧ, ПОПЕРЕДНИК ЙОСАФАТА КУНЦЕВИЧА.

ІСТОРИЧНА РОЗВІДКА.

VI.

ПЕРШІ УНІЯТИ В КИЄВІ.

У Києві унія не виглядала так просто, як у Варшаві. Воеводи поляки в Києві розгубилися, і спочатку стали виконувати королівські накази, а військo допомагало уніятam захопити деякі Храми. Але уніяти, захопивши, не могли нічого використати, бо не мали своїх прихильників. Скрізь була їм запекла перешкода. І захоплені православні кийвські Церкви уніяти поздавали в аренду своїм "намісникам", завжди полякам-католикам, а ті ці Церкви позачиняли, користаю-

чись тільки великими маєтками та церковними скарбами. Крім цього, ці "намісники" взагалі немилосердно грабували все, що тільки попадало в їхні руки.

Киянам не було де молитися, а їхні Церкви стояли позамикувані, і це глибоко драгувало киян. Уніятським провідникам ходило не про Віру, а тільки б закрити православне, та про маєтки, які були при Церквах.

Бувший Митрополит Київський Михайло Рогоза за зраду Православія був проклятий Костянтинопольським Патріярхом, і боявся показатися в Києві. Він помер року 1599-го, вигнаний з Києва.

Київ, а з ним і вся Україна пережили гонимі гонимі страждання. Поляки з 1569-го року твердили, що Київ з Україною “вертається” до своєї матері-Польщі, до якої він ніби й раніше належав (як писав король у своїй грамоті), а нові унії разом з католиками стали доводити, буцімто Православ'я взагалі ніколи не було в Україні: князь Володимир прийняв, бачте, католицтво.⁷

Таким чином українці опинилися на страшному роздоріжжі: і батьківщини в них, бачте, нема й не було, і Віри в них нема й не було...

Але появився великий син України, гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний (1616-1622), укритий світлою славою військових перемог, великий провідник і гарячий український патріот. У Києві 1615-го року, за допомогою Петра Сагайдачного, постало Богоявленське Братство зо школою при ньому, постала тоді ж і добра друкарня. І всі разом стають до спільної праці, — до оборони Православ'я супроти насильної унії.

У повітрі запахло релігійною революцією, яку викликала унія, і Сагайдачний на неї відважно пішов. Гетьман мав величезні впливи, і в Варшаві боялися відкрито перечити йому. Козацтво сильно революціонізувалося, і відкрито вело агітацію за насильну розправу з уніями.

VII.

ОТЕЦЬ АНТОНІЙ ГРЕКОВИЧ У КИЄВІ.

Звичайно, Митрополит уніятський Іпатій Потій добре розумів, що унію треба заводити від Києва починаючи, але в нього не було відповідного намісника. Тепер він знайшовся, — о. Антоній Грекович. Правда, він був аж надто нерозбірливий і мав уже розбійничу славу по всій Україні, зате був меткий та безсоромний, і якраз годився на справи зради.

У Києві воеводою польським сидів тоді Станіслав Жолкевський, і все тримав у своїх руках при допомозі польського війська.

А на Подолі знаходилась тоді київська ратуша, — своє міське управління. Війти, що керували цією ратушею,

вибиралися з українців, але уніяна зрада пролізла вже й сюди. Міщани Ходики, що довго тримали київське в'їтвство в своїх руках, були схильні помагати уніям, бо взагалі були відкритими полонофілами й трималися з поляками. Козаки не були ще належно організовані в Києві, і не могли постояти за Православ'я. А в'їти мали велику силу в Києві.

На початку березня 1610-го року до Києва прибув посланець від уніятського Митрополита, Ієромонах “без монастиря” Антоній Грекович. Він явився до польського воеводи Станіслава Жолкевського, і представився йому, як намісник Митрополита Іпатія, як новопризначений Київський Протопоп і Архимандрит Видубицького монастиря. І розповів, що він приїхав насаджувати в Києві унію. Воевода, як поляк і католик, на все охоче погодився, і справді дав йому реальну військову підтримку для запровадження унії в Києві і на Київщині.

І о. Антоній став “працювати”. Перша його справа — реально зайняти Св. Софію, Митрополічу Катедру, та зайняти Видубицький Михайлівський монастир, бо король туди призначив його Архимандритом. Обидві справи оці потребують польської військової допомоги, бо добровільно “киїни-схизматики” унії не приймуть. Воевода був задоволений, — давно вже треба було це зробити, та не було кому належно зайнятися всім цим. Тепер усе буде зроблене, бо прибула відповідна до того управлена людина.

І “митрополичий намісник”, “київський Протопоп” о. Антоній Грекович явився в Київську ратушу до в'їта, — і все з ним обговорив. “Митрополит Київський, Галицький і всієї Русі” Іпатій Потій доручив йому, як своєму намісникові, зайняти Св. Софію, як Катедру його, та Св. Михайлівський Видубицький монастир, куди він призначений Архимандритом. Воевода Київський на все це погодився і дав свою підмогу й охорону.

В'їт обов'язаний був допомагати в цій справі, хоч сам був проти цього збройного насилля.

Умовилися з Київським в'їтом так: на п'ятницю 7-го березня в'їт скличе все Київське Духовенство до Ус-

⁷ Київ та його околиці, 1926 р., ст. 129.

пінського Собору на Подолі, і він, митрополичий намісник Антоній Грекович, піде зо всім Духовенством урочистою Процесією до Св. Софії, і там усі відправлять Богослуження.

А в неділю 9-го березня, на першу неділю Великого Посту, цебто в неділю Православія, знову відслужать урочисто всі, — в Св. Софії.

Це буде знаком, що Київ приймає уніятського Митрополита Іпатія Потія, а з ним і унію...

На призначений час 7-го березня 1610-го року зібралося до Успенської Церкви на Подолі в Києві багато міського Духовенства. Нарешті прибув з вельможним паном возним та з іншими польськими урядниками і о. митрополичий намісник Антоній Грекович. І возний оголосив усьому Духовенству, що уніятський Митрополит Іпатій Потій призначив до Києва свого намісника і Протопопа.

Узяв слово і о. Антоній, і говорив, що зараз усі підемо Процесіями на гору, будемо служити в уніятській Св. Софії...

Зчинилося величезне й грізне замішання... Зібране Духовенство рішуче закричало й заявило вельможному возному:

— “Реченого Отця Антонія за Протопопу не приймуємо... Послушенства свого его милості Отцю Митрополиту і тому Протопопі його отдавать, і на гору до Софійської Церкви йти з Процесіями ми не хочемо!”...⁸

Зчинився сильний галас та крик, і “намісникові” наговорено досить усяких немилых речей...

І Київське Духовенство відмовило всякого послуху уніятському Митрополитові Іпатію Потієві та його намісникові о. Антонію.

VIII.

НЕПРАВОСЛАВНА НЕДІЛЯ ПРАВОСЛАВІЯ.

Жодної церковної Процесії на гору (де стоїть Св. Софія) не склалося, і до Св. Софії ніхто з Духовенства не пішов. Була п'ятниця.

А в неділю 9-го березня була Неді-

⁸ “Описаніє документовъ Архива Западно-русскихъ уніатскихъ Митрополитовъ”... том І. Іван Франко: Твори, том XIX ст. 666, Київ, 1956 р.

ля Православія. Прибуло Духовенство, прибуло багато народу, навіть і з-поза Києва, бо ще ніхто не знав, що воно буде і що діється.

Митрополичий намісник прочитав голосно грамоту уніятського Митрополита Потія про своє призначення і вимагав це визнати і відправити з ним Св. Літургію.

Священики на це не погодились...

Тоді о. Грекович почав кричати, що “він запечатає Собора і недозволить Духовенству служити в ньому. І що буде їх хапати і замикати у в'язницю, аж поки вони не впокоряться Митрополитові Потієві”...

Народу було багато, повна Катедра, і всі ці погрози о. А. Грековича чули... І всі присутні, Духовенство й народ, покинули Св. Софію і подалися на Подол, і там відслужили Св. Літургію в Св. Успенському Соборі.

Народ без кінця хвилювався й бунтувався!...

IX.

БУНТ В МІСТІ КИЄВІ.

А вночі всі входи в Св. Софію були урядово запечатані, і всім заборонено входити в Катедру... Це в Києві “добровільно” прийняли Святу Унію з Римом, як пишеться ще й сьогодні... по католицьких виданнях...

Звістка, що в Києві заводять “ляську віру”, блискавкою облетіла весь Київ, і народ забунтувався. Священики не мовчали, і про все скрізь розповідали, і скрізь покотилося:

— “Будуть усіх хрестити в ляську віру!”...

Та й сам митрополичий намісник не ховався зо своїми унійними намірами...

І три дні хвилювався й кипів увесь Київ, скрізь шукали спрчинника бунту, але о. Антоній Грекович якось зручно сховався і його не зловили. І Київ по трьох днях бунту заспокоївся, бо засильне було польське воєвідське військо.

Проте на Св. Софії урядовий королівський замок позостався й надалі, — серце України було запечатане польським уніятським замком на 23 роки (1610-1633)... І тільки славний

Митрополит Петро Могила, сівши на коня й посадовивши на коні своє монашество, 12-го липня 1963-го року розпечатав це серце...

Коли все заспокоїлося, о. Антоній Грекович, узявши більший відділ польського воевідського війська, силою захопив під своє архимандритство Видубицький Михайлівський монастир. Це був стародавній монастир, побудований над Дніпром ще року 1088-го. Уніяти потримали його в своїх руках 27 років (1610-1637), поки той же славний Митрополит Петро Могила не визволив його з неволі.

Намісник і Архимандрит Антоній Грекович, захопивши Видубицького монастиря, незабаром до нитки оголив його: вивіз з нього все, що мало яку ціну, і обернув самого монастиря в пустку... Цебто, зробив те, що уніяти робили скрізь, де тільки захоплювали православного монастиря.

X.

ПРОТЕСТИ. ВИСТРІЛ.

Звичаєм свого часу обидві сторони, о. Грекович і православні, стали вносити до суду протести на противну сторону.

Митрополичий намісник уже 10-го березня 1610-го року вніс до Київських гродських книг протестацію, що ніби Київське Духовенство грозило йому бунтом, підбурювало проти нього запорозьких козаків і взагалі побунтували народ.

Так само і козаки (Григорій Середа з товаришами) 20-го березня записали до гродських книг протестацію проти уніятського Митрополита та його намісника. Таку ж протестацію склали 26-го березня і все Київське Духовенство зо всією православною шляхтою Київської Землі та з народом.¹⁰

Усі протестували проти унії!

Справа сильно загострювалась.

Запорозькі козаки хвилювалися, і шукали правди. Вони 29-го травня 1610-го року, в імені усього Запорозького Війська і його гетьмана Григорія Тискневича, подали сильну скаргу на о. Антонія Грековича підвояводі Холоневському, що той захо-

пив силою Видубицького монастиря.

Вони писали, що всі козаки за Церкву свою Східню і за Віру Греську готові голови покласти". Вони просили наказати "цьому розстризі і переступникові" припинити свої насилля, інакше вони його "як пса, уб'ють"...¹¹ А того, хто вб'є його, будуть полицарському захищати до останнього.

Спочатку Грекович оселився при Катедрі Св. Софії, а тепер він з Києва таки виїхав, і жив при Видубицькому монастирі. Одного разу митрополичий намісник гуляв у себе в дворі, — якийсь козак вистрілив у нього, але не вцілів...¹²

На всі ці події Іпатій Потій вніс до Володимирських гродських книг свій протест, — проти киян: на війта, бурмістрів і всіх міщан "Руської (української) Віри", на Київське Духовенство і на запорозьких козаків.¹³

Цебто, проти всіх, бо всі протестували проти насильної унії! Протестує проти "Української (руської) Віри", бо Віру уніятську українською не вважає...

11 М. Макарій, ст. 392. — І. Власовський, II. 29.

12 Там само, ст. 392.

13 М. Макарій, ст. 392.

(Кінець буде).

† Іларіон.

ДО МОЛОДИХ: ДО КОБЗАРЯ!

Брати мої, брати кохані,
Господь вам дав Проводаря, —
Як до води спішаться лані,
Так ви летіть до Кобзаря!

Кобзар оспівує свободу,
І до уявлених любов,
На працю кличе для народу,
І до братерства віщий зов!

Шевченко кличе всіх до Бога,
Й любити брата кличе він, —
Кобзар до Господа дорога,
І до чесноти чистий дзвін!

Брати мої, брати кохані,
Господь вам дав Проводаря, —
Як до води спішаться лані,
Так ви летіть до Кобзаря!

22.III.1964.

РИМСЬКА УНІЯ НЕ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ.

Експерименти Риму над українською душею.

VI.

Усунення слова “православний” з інших Богослужбово-Молитовних Чинів або цілковите невміщення його в нових виданнях.

Греко-католицький провід боїться слова “православний”, а тому не тільки викидає саме слово “православний”, але навіть не вміщує вже тих Богослужбово-Молитовних Чинів, в яких це слово повторюється, в нових виданнях.

Зробивши Св. Рівноапостольного Володимира Великого католиком у римському розумінні, вирішили вони зробити римським католиком також Свв. Рівноапостольних Кирила й Мефодія, Всеслов'янських Апостолів, і то якраз напередодні святкування 1.100-літнього їх Ювілею: у новому виданні “Молитовника Християнської Родини” викинуто з Тропаря Свв. Кирилу й Мефодію слово “православний”.

Покійний Митрополит Андрей Шептицький не відважився того зробити. Молитовник “Християнської Родини”, який вийшов свого часу в Жовкві, в Галичині, за його Благословенням, а пізніше був перевиданий “Канадійським Фармером” у Вінніпегу, в Канаді, подає Тропар такого змісту: “Яко Апостолов єдинонравнії, і слов'янських стран учителіє, Кириле й Мефодіє богомудрії, Владику всіх моліте, вся язики слов'янскія утвердити в Православії й єдино-мислії, умирити мир, і спасти душі наша”.⁵³

У “Молитовнику Християнської Родини”, нове видання, канадійське 1959 р., в Тропарі-Молитві Свв. Кирилу й Мефодію вже нема слова “православний”. Ось його зміст: “Яко Апостолов єдинонравнії, і слов'янських стран учителіє, Кирилле і Методіє богомудрії, Владику всіх моліте, вся язики слов'янскія утвердити во єдино-мислії, умирити мір, і спасти душі наша”.⁵⁴ Де ж поділось слово “Православії”? Його викинули,

бо бояться його: воно нагадує Матір-Церкву Православну, яка оплакує їх, вільний чи невільний відхід...

Страх перед Православ'єм так опанував римськими діячами серед українського народу, що вони не тільки викидають окремі слова “православний”, але не вміщують його вже в новіших виданнях Акафісту Св. Миколаю, Мирлікійському Чудотворцю. Чому? Бо там часто згадується Св. Миколай, як оборонець Православної Віри.

Ось переглядаю я старанно, бажаючи знайти Акафісти Св. Миколаю, такі досить об'ємисті Молитовники: “Молитовник Християнської Родини”, нове видання (вже згадуваний), “Мій Спаситель”⁵⁵, “Май Дівайн Френд”

(“My Divine Friend”)⁵⁶, двомовний, церковно-слов'янською й англійською мовами, та інші. Вже нема в них Акафіста Св. Миколаю (як це є в старших виданнях), який серед українського народу користує з такої великої пошани й любови. В Акафісті, що йому присвячений, Св. Церква звеличує його не тільки за його милосердя й добротність, не тільки вказує на нього, як на “приклад лагідности й учителя терпеливости”, але також називає його “зразком Віри”, “правилом Віри”, і то “Православної Віри”, яку Св. Миколай так завзято обороняв перед еретиками на I Вселенському Соборі, що відбувся в м. Нікеї 325-го року, та на протязі цілого свого життя, залишаючи нам свій заповіт міцно стояти на сторожі Правди Божої, Правди Православної, що її нам з Неба на землю приніс Сам Христос Спаситель та який Сам став Головою побудованої Ним Церкви.⁵⁷

В Акафісті на його честь і пошану ми прославляємо його такими словами: “Ти був у Нікеї з Ютцями Святими оборонцем Віри Православної... Радуйся, твердине Віри Православної... Радуйся, бо тобою Віра стверджується; радуйся, Миколає, великий Чудотворче!”⁵⁸

“Арія богопротивника... ти переміг,

а нас у Вірі Православній утвердив”⁵⁹, “Хвалу Пресвятій Тройці більшу від інших приніс ти, Отче Миколає, думкою, словом і ділом, бо великим досвідом православні повеління з’ясував ти, Вірою, надією й любов’ю навчаючи нас Єдиному Богові співати: Аलिудя”.⁶⁰

Отож, як бачимо, розпочата “переведенням цілого ряду реформ в уніятській Церкві” латинізація Замойським Собором, на якому “між іншим запроваджено Читану Службу Божу, до “Вірую” додано “і Сина”, як це стверджує у своїй праці д-р Василь Ленцик, греко-католик,⁶¹ продовжується до наших часів. Різниця тільки в тому, що вже не наказують Священикам, як колись Митрополит Афанасій Шептицький (1729-1746): “...вимаж, вмiсто же его напиши так”... Цей ревний виконавець директив Комісії, яка була утворена на підставі ухвал Замойського Собору та переважаючи більшість членів якої становили латинники, видав 3 травня 1738-го року окружне Послання до Духовенства, в якому, під загрозою усунення з займованих становищ, наказав усім “пречесним Отцем Ігуменом і Протопресвітером, в дієцезіях его обiтаючимся, да всякіє церковніє книги... в часі осьминедільном, увидінію сего Послання послідующему справити не замедліют”. Залякане Духовенство стало заліплювати цілі рядки папером та виписувати те, що було наказано...⁶²

Нелегко це давалось діячам унії. Про це виразно пишуть греко-католицькі історики. Ось одне з тих свідчень: “Межи львівськими русинами-міщанами, а особливо межи членами Ставропігійського Братства, удержувалася ще, мимо прийняття унії, згадка про Православіє. Це явище дається пояснити тим, що львівське міщанство найдовше держалося Православія і що Ставропігія уважала своєю

головною задачею боронити нерушимість грецького обряду і через свою друкарню стояла в зносінах з православієм.”⁶³

Богослужбові Чини нашої Церкви — це проповідь Православної Віри, яку Отці VII Вселенського Собору так окреслили: “Це Віра Апостолів; це Віра Отців Церкви; це Віра православних віруючих”. Це Віра, якої остаточним тріумфом було проголошення “Неділі Православія”, що вперше відсвятковано її в 843 році, а від цього часу в Православній Церкві рік-річно в Катедральних Храмах відбувається спеціальний Чин Православія, а сама неділя носить назву “Неділя Православія”.

Богослужбові Чини нашої Церкви — це свідки Вселенського Православія та непереможности Христової Православної Церкви, про яку Йї Основник, Сам Господь наш Ісус Христос, сказав: “Побудую Я Церкву Свою, — й сили адові не переможуть Йї” (Мат. 16. 18).

Богослужбові Книги нашої Церкви — це свідки Православія нашого українського народу від часів його Охрещення в Православну Віру. Богослужбово-молитовні Чини нашої Церкви — це свідки невмиручости українського православного духа.

Чи не тим треба пояснити ту боязнь і той страх греко-католицького проводу, який вже на протязі століть усуває, де тільки можна й як тільки можна, тих незаперечних свідків і провідників Святої Православія?

Але римо-католицька акція в боротьбі з Українською Православною Церквою не обмежується тільки до ділянки Богослужбово-молитовних Чинів. Вона вживає також інших способів, щоб затьмарити українську православну свідомість. Що це так, ось зараз побачимо.

(Далі буде).

† **Архієпископ Андрей.**

КОМУНІКАТ.

Проводові й вірним Української Греко-Православної Церкви в Канаді стало відомо з численних пресових інформацій, а в тому й “Українського Православного Слова”, органу Ук-

раїнської Православної Церкви в США, — що Архієпископ Мстислав був обсерватором на другій сесії II Ватиканського Собору в Римі, в наслідок чого виникли різні здогади,

толкування й інтерпретації, включно навіть з такою інтерпретацією, що він на тому Соборі репрезентував Українську Православну Церкву.

У зв'язку з цим подається до відома, що слідує:

1. На Конференції Представників Української Греко-Православної Церкви в Канаді й Української Православної Церкви в США 9-11 травня 1957 р. в Нью-Йорку, яка постановила запросити до духовного об'єднання з цими двома Церквами також і Українську Автокефальну Церкву на Чужині з центром у Західній Німеччині, було, між іншим, постановлено:

“Ці дві Церкви (Українська Греко-Православна Церква в Канаді й Українська Православна Церква в США), адміністративно самостійні, становлять собою одну духовну цілість і, як такі, у спільних для себе справах нараджуються, порозуміваються і, в разі потреби, спільно виступають, як члени одної й тієї самої Української Православної Церкви”.

2. У “Соборному Посланні Архипастирів Української Греко-Православної Церкви в Канаді, Української Православної Церкви в Сполучених Штатах Америки й Української Автокефальної Православної Церкви на Чужині”, даному в Вінніпезі, 30 квітня

1960 р., було, між іншим, включено ось цю постанову Конференції всіх трьох вищезгаданих Митрополій у справі II Ватиканського Собору:

“Українська Православна Церква вважає за неможливе для себе брати яку-будь участь у Соборі Римо-Католицької Церкви”.

3. Архiepіскоп Мстислав, Канцлер Консисторії Української Православної Церкви в США, не зважаючи на обидві вищезгадані постанови, які він, разом з Єпископатом та іншими представниками цих трьох Митрополій підписав, усе таки поїхав до Риму на другу сесію II Ватиканського Собору Римо-Католицької Церкви.

4. Провід Української Греко-Православної Церкви в Канаді, з Благословення Його Блаженства Митрополита Іларіона, Первоієрарха Української Греко-Православної Церкви в Канаді, оцим подає до відома, що Українська Греко-Православна Церква в Канаді і далі стоїть на становищі обидвох вищезгаданих постанов, і тому відмежовується від вищезгаданої акції Архiepіскопа Мстислава.

За Консисторію Української Греко-Православної Церкви в Канаді,

Прот. Т. Ковалишин,
Голова Президії Консисторії.

НОВІ ПРАЦІ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА.

● Ваше Блаженство!

Вашу книжку “Релігійність Тараса Шевченка” отримав. Сердечно дякую. Перечитав без перериву. То правдивий образ Тараса Григоровича. І в обличчі такої Правди, як можуть люди, навіть науковці, пришивати йому атеїзм! Хіба ж вони не розуміють, що свідомо говорять неправду? І що вводять людей в облуду? Христос сказав про диявола, що коли він говорить лжу, то своє говорить, бо він лжець і батько лжі (Ів. 8. 44). Чи тут не те саме? Дерево по плодах пізнається. Проф. Сушицький те саме говорить про Т. Шевченка в університеті в 1918 році, але то було в аудиторії, а не на широкій світ. Ви ж сказали те, що треба сказати тепер на широкій світ. Ваша книжка безмежно цінна в обличчі Правди і її мусять мати всі українці, щоб правдиво розуміти цю

дивну унікальну людину. Архiepіскоп Михаїл, Торонто, Онт.

● Складаю щирю подяку за висилку мені книжки: “Біблійні Студії” Блаженнішого Митрополита Іларіона. Книжка дуже цікава й цінна, головню для Духовенства, бо пояснює переклади й допомагає зрозуміти Св. Письмо. Нехай Господь Милосердний пошле Блаженнішому Митрополитові здоров'я й сили для добра нашої Святої Української Православної Церкви! Вітаю Вас з любов'ю у Христі, О. С. Богатирець, Редник, Англія.

● Сердечно дякую за прислану книжку: “Біблійні Студії”. Це знаменита праця нашого Митрополита Іларіона, яка послужить для кращого розуміння Біблії. З глибокою до Вас пошаною, Іван Вегера, Клівленд.

ЦЕРКОВНА ХРОНІКА.

● **Христос Воскрес!** Усім своїм Читачам, усім Прихильникам, усім, хто будьчим допомагає нам, — усім їм шлемо сердечне Христос Воскрес!

Глибоко віримо, що так само, як Воскрес Христос, так воскреснуть і наші віковічні мрії, і воскресне разом зо своїм народом і велика, могутня та сильна, Українська Православна Церква!

Редакція.

● **Усім, хто допоміг “Вірі й Культурі”** матеріально:

1. Приєднав їй нових передплатників,
2. прислав на її Фонд,
3. не забув про “Віру й Культуру” на зборах, на Похоронах, на Хрестинах, на Ювілеях і т. ін., — усім їм шлемо щирю подяку і сердечне “Христос Воскрес!”

Видавництво “Віри й Культури”.

● **Митрополичі Канонічні Візитації в літі 1964-го року.**

Неділя 5-го квітня о год. 2.30 по полудні, — посвячення площі під нову Церкву в м. Трансконі, передмістя Вінніпегу. Митрополитові сослужить усе Вінніпезьке Духовенство. Це шоста наша Церква в Вінніпегу.

Субота 2-го травня, — Освячення пасок у Соборі Св. Покрови в Вінніпегу.

Неділя 3-го травня, Великдень, — у Всеканадійській Митрополичій Катедрі Пресвятої Тройці в м. Вінніпегу.

Неділя 10-го травня, — у Соборі Св. Покрови в м. Вінніпегу.

Неділя 31-го травня, — 40-ліття Церкви Зшестя Св. Духа, в м. Реджайні, Саск. З Митрополитом буде Преосвященний Єпископ Борис.

Неділя 14-го червня, — у Церкві Св. Володимира в м. Судбурі, Онт. Повне Освячення Храму й Іконостасу.

Неділя 21-го червня, — у Всеканадійській Митрополичій Катедрі Пресвятої Тройці в м. Вінніпегу, Ман.

Субота й Неділя 4-5 липня, — Свято відкриття нової Колегії в Вінніпегу. У суботу, — по полудні: Вдячний Молебень та посвячення нових будинків Колегії, а в неділю рано — урочиста Св. Літургія.

● **Прощена Неділя в Вінніпегу.** У Прощену Неділю 15-го березня Блаженніший Митрополит Іларіон правив Св. Літургію в Митрополичій Всеканадійській Катедрі Пресвятої Тройці. Йому сослужили Отці Настоятель Прот. М. Юрківський та О. Митрат Є. Грицина, також Диякон Орест Сорочук. Прислужували п'ять Іподияконів.

Митрополит виголосив сильну проповідь на тему “Всепощення”. По Св. Літургії відбувся Чин прощення: Митрополит просив усю Церкву простити йому, а вся Церква відповіла: “Бог простить!”

● **Поєднання Церков.** Свято Православія Православна Церква святкує в першу неділю Великого Посту. У неділю 22-го березня в Митрополичій Всеканадійській Катедрі в Вінніпегу відсвятковано це Свято високоврочисто. Службу Божу правив Первоієрарх Української Церкви, Блаженніший Митрополит Іларіон в оточенні Духовенства. Храм був повінця переповнений.

Як рідко коли, проповідував Митрополит Іларіон, на тему “Сила Православія”. Він докладно розповів про величезну Божу силу Православія. Митрополит підкреслив, що Православіє встановили Вселенські Собори, що склалися з Архієреїв Східних і Західних, Грецьких і Римських. Усі без виключення Догмати Православія установили й підписали члени Вселенських Соборів як східних, так і римські. Ось тому Православіє — це Церква Вселенська. Навпаки, цього Католицька Церква про себе сказати не може, і тому вона тепер заблудила в протиріччях і так настирливо “затягує” Церкву Православну до себе.

Митрополит проголосив, що на цих ось трьох умовинах Поділені Церкви, Православна й Католицька, могли б поєднатись, коли б те прийняли (проект):

1. Обряди й звичаї кожна Церква поставляє собі свої.

2. Римська Церква вертається до Догматів і Канонів семи Вселенських Соборів.

3. Скликається VIII Вселенський Собор з Архієреїв православних і католицьких, які — керовані Духом Святим — вирішать дальшу долю Єдиної Святої Соборної й Апостольської Церкви.

По береги переповнена Церква з глибокою увагою вислухала Слово свого Первоієрарха.

Митрополит виголосив окрему стародавню Молитву, в якій благав Господа про охорону Православія і про спокійне поєднання людською гордістю розділених Церков. Уся Церква на колінях гаряче принесла Богові цю глибоку Молитву.

● **Місійні Збори Йорктонської Округи.**

Всечесні Отці!

Мене повідомлено, що 27-го березня відбудуться Місійні Збори Йорктонської Округи в м. Канорі, Саск.

Шлю Зборам своє Благословення, і всіх за-

кликаю до ревної праці, щоб наша УГП Церква розвивалася та міцніла!

Усіх вітаю і за всіх молюся, і радію тим, що праця наших Місійних Округ так міцніє і глибшає!

Кличу Боже Благословення на Вас і на Вашу працю!

† Митрополит Іларіон,
Ваш постійний богомолець.

● **Шоста Церква в Вінніпегу.** У неділю 15-го березня в передмісті Вінніпегу Транскопії відбулися Збори Православної Громади, які постановили вже зараз приступити до побудови громадської Церкви. А в неділю 5-го квітня 1964-го року Блаженніший Митрополит Іларіон у послуженні всього Вінніпезького Духовенства врочисто освятить площу під нову Церкву.

Це буде вже шоста Церква в Вінніпегу, в якому є такі Православні Церкви: 1. Катедра Пресвятої Тройці, — це Всеканадійська Митрополіча Катедра. 2. Собор Покрови Пресвятої Діви Марії, 3. Церква Архистратига Михаїла, 4. Церква — каплиця Преподобного Іларіона, Митрополита Київського. 5. Церква — Каплиця Св. Андрея Первозванного при Колегії Св. Андрея, і 6. тепер уже будується ще нова парафіяльна Церква в Транскопії.

● **Паломник на Схід.** Секретар Митрополічної Канцелярії, Отець Архимандрит Іов Скакальський, у вівторок 14-го квітня вилітає на Схід на два місяці, щоб відбутися прощу по Святих місцях Сходу. У суботу 18-го квітня О. Архимандрит буде в Костянтинополі, де відвідає і Вселенського Патріярха Атанагораса I. З Костянтинополя паломник полетить в Єрусалим, де пробуде Вербну й Великодню неділю, і далі — всього три тижні. Звідти відлетить до Афіні, де пробуде три дні. А з Афіні О. Архимандрит Іов полетить на Святу Гору Афон, і там пробуде три тижні. На поворотній дорозі О. Архимандрит пробуде два дні в Парижі і три дні в Лондоні. У Вінніпегу вернеться 14-го червня.

● **† О. Петро Добрянський.** Генеральне Церковне Управління Української Автокефальної Православної Церкви в Бразилії і Видавництво “Українська Православна Нива” з жалем повідомляють всіх вірних нашої Рідної Церкви в Бразилії та все українське громадянство, що дня 25-го лютого 1964-го року, о годині 0.30 відійшов у Вічність Славної Пам’яті О. Протопресвітер Петро Добрянський, Голова Генерального Церковного Управління і Адміністратор УАПЦеркви в Бразилії.

● **Признання Української Православної Церкви Церквою окремою.** У Москві вийшов

“Православний Церковний Календар на 1964 год”. У ньому на ст. 3 подається таке вяснення, щодо Святих у Календарі: “У першому абзаці під числами Місяцеслова вміщені імена вселенських і російських Святих, що мають Службу в Мінеях, у другому — вся решта Святих”.

Отже, Святі Української Церкви подані окремо, в окремому рядкові. А Святі російські теж окремо, в рядку першому.

● **Рідна мова в латинській Літургії.** В середу 4 березня 1964 року проголошено в Ватикані склад Ради Конституції Божественної Літургії, що її завданням мала б бути реалізація рішень Ватиканського Собору про реформу Літургії. Складатиметься ця комісія із 42 осіб із 26 країн світу. Зокрема ця комісія має випрацювати шляхи і способи введення живих мов у Божественну Літургію. перевести ревізію деяких обрядів і приготувати нові тексти для деяких частин Літургії. Деякі з ухвал Ватиканського Собору в цій ділянці ввійшли в життя уже з днем 16 лютого 1964 р. Головою комісії є болонський кардинал Джакомо Леркаро і в склад її входить десять кардиналів. З американських ієрархів репрезентовані в ній кардинал Ріттер із Ст. Луїс і Архієпископ Атланти Пол Дж. Голлінен.

● **Ватиканський Собор.** Хто хоче повно ознайомитися зо справою Ватиканського Собору, нехай перечитає книжку М. Іларіона: “Поділ Єдиної Христової Церкви і перші спроби поєднання її”. Історично-канонічна монографія на 384 ст., ціна \$1.50.

ЧИТАЧІ ПРО “ВІРУ Й КУЛЬТУРУ”.

● Вчора отримав дві числі “Віри й Культури” і був приємно вражений як редагуванням, так і змістом журналу. Ми, православні українці в Канаді, як на мою думку, всі українці у вільному світі повинні бути вдячні Всевишньому, Який тримає ще між нами такого велетня духа і діла, Блаженнішого Митрополита Іларіона. Його історичний огляд: “Сучасний стан поєднання Церков”, особливо тепер для мене є велика цінність. М. Козуб, Ст. Кетеринс, Онт.

● “Віра й Культура” дуже всім потрібна, і мої числа журналу переходять з рук в руки, бо вона стоїть твердо в обороні дорогого нам Православ'я, на яке ведеться завзята атака. З пошаною до Вас, І. Правдюк, Філадельфія, Па.

НА ФОНД "ВІРИ Й КУЛЬТУРИ".

● З Похорону. Посилаю \$5.00 на Пресовий Фонд "Віри й Культури" з Похорону бл. п. Дмитра Лазорка в Ст. Джулієн, Саск. З пошаною до Вас, О. М. Стеценко, Вакав, Саск.

Усім сердечна подяка!

● З Нев'янучого Вінка. В прилозі залучую \$4.00 на Пресовий Фонд "Віри й Культури" з Нев'янучого Вінка по бл. п. покійній Анні Голінатій у Вакав, Саск. З привітом до Вас, О. М. Стеценко, Вакав, Саск.

Сердечна подяка!

● На Фонд "Віри й Культури" зложили:

О. С. Столярчук	10 дол.,
М. Козуб	4 дол.,
Д-р Ів. Кмета	12 дол.,
І. Манченко	1.30 д.,
І. Вегера	1 дол.,
О. О. Іванюк	1 дол.,
А. Ліневич	1 дол.,
О. Прот. Є. Чижів	50 цен.

Сердечно дякуємо!

СЕРЕД НОВИХ КНИЖОК.

Минулого місяця бібліотека Митрополита Іларіона поповнилася такими виданнями:

Красне письменство.

● М. М. Додж: Срібні ковзани. Переклада з англійської мови Ірина Стешенко. Малюнки Т. Заливахи. Київ, 1963 рік, 260 стор. Видано 65.000 прим.

● Петро Дорошко: Вілюйський в'язень. Поема. Київ, 1955 рік, 84 стор. Видано 6.400 примірників.

● Сказання и легенды. Переклад з грузинської мови. Тбілісі, 1963 рік, 220 стор. Видано 100.000 прим.

Література.

● Смерть и похорони Т. Г. Шевченко (Документи і матеріали). Видання Академії Наук Української ССР. Київ, 1961 рік, 168 стор. Видано 7000 прим.

Релігія і Церква.

● S. Grégoire Palamas, et la mystique orthodoxe. Par Jean Meyendorff. Paris, 1959, 192 p.
Повно малюнків.

Мова.

● Дослідження з мовознавства (Збірник статей аспірантів і дисертантів). Вип. 2. Видання Академії Наук Української РСР. Київ, 1963 рік, 160 стор. Видано 800 прим.

Дано 12 статей.

● І. Г. Чередниченко: Збірник вправ для практичних і лабораторних занять з сучасної української літературної мови. Для факультетів мови та літератури педагогічних інститутів. Видання 3-тє, перероблене. Київ, 1963 рік, 215 стор. Видано 9.500 прим.

● А. А. Леонтьев: Возникновение и первоначальное развитие языка. Видання Академії Наук СССР. М. 1963 рік, 139 стор. Видано 20.000 прим.

● Е. А. Земская: Как делаются слова. Видання Академії Наук СССР. М. 1963 рік, 93 стор. Видано 70.000 прим.

Цінна книжка, виклад популярний.

● И. А. Бодуэн де Куртене: Избранные труды по общему языкознанию. Том II. М. 1963 рік, 391 стор. Видання Академії Наук С.С.С.Р. Видано 3500 прим.

Дуже цінна збірка.

Історія.

● Лев Биковський: Польське повстання у Варшаві 1944 року. Спомин очевидця. Лондон, 1963 рік, 47 стор. Відбитка з "Визвольного Шляху" ч.ч. I-IV за 1963 рік.

Це цінні спогади самовидця, інж. Л. Биковського, що тоді був директором Публічної Бібліотеки в Варшаві. Як директор Бібліотеки, автор займався рятуванням культурних цінностей Варшави. Напр., він оповідає про рятування цінної бібліотеки Митрополита Іларіона.

Між іншим, на ст. 35 автор подає, що згорів на вул. Длугій у Варшаві Державний Архів, в якому переховувалася високо цінна збірка молдавських грамот XIV-XVI віку, писана староукраїнською мовою, — ця збірка згоріла.

Тут треба додати, що всю цю величезну вагу збірку переписав проф. Іван Огієнко, і ця копія знаходиться тепер у м. Вінніпегу в Бібліотеці М. Іларіона. Її треба конче видати, бо оригінал же згорів!

До цього треба ще додати, що в Державному Архіві згоріла величезна (понад 400 то-

мів) т. зв. Метрика Литовська XIV-XVIII віків. Багато важливих церковних актів цієї збірки списав також проф. І. Огієнко, і склав їх у Національному Музеї у Львові.

● О. І. Герцен: Минуте і Думи. Переклад з російської мови на українську С. Ковганюк. Київ, 1957 рік, 945 стор. Видано 15.000 примірників.

Видання цінне для історії думки на Сході.

● Історичні зв'язки слов'янських народів. Збірник статей до V міжнароднього конгресу славистів. Видання Академії Наук Української РСР, Київ, 1963 рік, 294 стор. Видано 725 прим.

Тут 13 статей різних авторів.

● І. М. Кулінич: Україна в загарбницьких планах німецького імперіялізму (1900-1914 р.р.). Видання Академії Наук Української РСР, Київ, 1963 рік, 216 стор. Видано 600 примірників.

● С. М. Солов'єв: История России с древнейших времен. Книга X (томи 19-20). М. 1963 рік, 781 стор. Видано 49.000 прим.

Буде 15 книг.

● Полное собрание Русских Летописей. Том двадцать восьмой. Летописный свод 1518 г. (Уваровская Летопись). Видання Академії Наук СССР. М.-Л. 1963 рік, 411 стор. Видано 1500 прим.

● Л. В. Черепнин: Русские Феодальные Архивы XIV-XV веков. Частина друга. Видання Академії Наук СССР. Москва, 1951 рік, 428 стор. Видано 3000 прим.

Про монастирські архіви.

● Революционная ситуация в России в 1859-1861 гг. Видання Академії Наук СССР. Москва, 1963 рік, 459 стор. Видано 1500 прим.

Важлива праця для зрозуміння цих років у житті й творчості Т. Шевченка. Дано 22 статті різних авторів. На жаль, нема загального показника.

● А. А. Брусилов: Мои воспоминания. М. 1963 рік, 278 стор. Видано 50.000 прим.

● Н. Карев: Разноэтажная Америка. (11 літ в США). М. 1963 рік, 222 стор. Видано 80.000 прим.

Усе подається з протиамериканського погляду.

● Е. Н. Каменцева, Н. В. Устюгов: Русская сфрагистика и геральдика. Москва, 1963 рік, 224 стор. Видано 5000 прим.

● Д. Дирингер: Алфавит. Переклад з англійської мови. В тексті 295 малюнків. М. 1963 рік, 656 стор.

Цінна праця. Подані досліди всіх алфавітів світу.

● Вопросы истории славян. Выпуск I. Воронеж, 1963 рік, 208 стор. Видано 2.000 прим.

Музика.

● Л. Архімович, М. Гордійчук: Микола Віталійович Лисенко. Життя і творчість. Друге виправлене і доповнене видання. Київ, 1963 рік, 354 стор. Видано 3000 примірників.

● С. Грица: Філарет Михайлович Колеса. Київ, 1962 р., 111 стор. Видано 1000 прим.

Словники.

● Українсько-французький словник. Уклали доц. О. О. Андрієвський і Л. А. Яворська. Близько 50.000 слів. Київ, 1963 рік, 836 стор. Видано 8.2000 прим.

● Словарь современного русского литературного языка. Том пятнадцатый. Видання Академії Наук СССР. Москва-Ленінград, 1963 рік, 1286 стор. Видано 16.000 прим.

Іще будуть два томи, — XVI і XVII.

● Карманный польско-русский и русско-польский словарь. Видання друге. М. 1963 р. 480 стор. Видано 500.000 прим.

Велика серія т. зв. кишенькових словарів уже вийшла.

● Словарь сокращений русского языка. 12.500 скорочень. М. 1963 рік, 486 стор. Видано 80.000 прим. Склали: Д. И. Алексеев, И. Г. Гозман, Г. В. Сахаров за загальною редакцією Б. Ф. Корицького.

● М. Н. Мельхеев: Географические имена. Топонимический Словарь. Посібник для учителів. М. 1961 рік, 100 стор. Видано 26.000 прим.

Цінне видання.

● Карманный чешско-русский словарь. 9700 слів. М. 1963 рік, 435 стор. Видано 75.000 примірників.

Державне видавництво іншомовних словників уже видало їх дуже багато. Але сильно потрібний Всеслов'янський Словник.

Енциклопедії.

● Проф. Євген Онацький: Українська Мала Енциклопедія. Книжка XII. Літери По-Риз. Видання Адміністрації УАПЦеркви в Аргентині. Буенос Айрес, 1963 рік, 1588 ст.

Цінна енциклопедія.

● Енциклопедія Українознавства. Словникова частина 17. Видання Наукового Товариства ім. Шевченка.

Гасла ле-літ., ст. 1281-1360. Цей зшиток кінчиться гаслом Літературна критика ст. 1337-1360. Жаль, що вгорі сторінок не подається змістових гасел, які є по всіх Енциклопедіях, бо полегчують знайдення потрібного гасла.

● Популярная Медицинская Энциклопедия. М. 1961 рік, 1254 стор. Видано 300.000 прим. Цінне видання для домашнього вжитку.

● Українська Радянська Енциклопедія. Том 13. Світлякові-Сподумен. Київ, 1963 рік, 563 стор. Видано 80.000 прим.

Усе так, як і попередні томи, — це Енциклопедія радянська.

Ще вийде три томи.

Мистецтво.

● Катерина Василюва Білокур. Київ, 1959 рік, 15 стор. Репродукцій 28. Видано 7000 прим.

Видання двомовне, — українське й російське.

● Михайло Дмитренко: Його останні малюнки. 1964 р., 8 сторінок. Каталог.

● Karl Eller: Gelebte Stille. Begegnungen mit Athosmönchen. 1961 рік, 23 ст., 24 24 малюнки.

● "Верховино, мати моя"... Фотоальбом. Ужгород, 1962 рік, 207 стор. Видано 12.000 примірників.

Цінне видання знімків Закарпаття.

● Всеобщая история искусств. Том четвертий. Мистецтво 17-18 віків. Під загальною редакцією Ю. Д. Калпинського й Е. И. Ротенберга. Видання Академії Мистецтва СССР. М. 1963 рік, 479 стор., 398 ілюстрацій. Видано 63.900 прим.

Етнографія.

● Проф. Степан Килимник: Український рік у народніх звичаях в історичному освітленні. Том V, — осінній цикл. Вінніпег, 1963 рік, 288 стор.

Цінна праця.

● Олекса Воропай: Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. Ч. I і II. Мюнхен, 1958 рік, 458 ст. "Українське Видавництво".

Тут ч. I: Зима, ч. II: Весна.

Це повний курс народніх вірувань, написаний коротко й ясно. В основі — народні Свята. Зібрано тут багато живого етнографічного матеріалу з народніх уст. Дуже жаль, що нема предметового покажчика.

Книжка вийшла ще року 1958, як ч. I. Дуже потрібна ч. II, яку етнографи чекають з нетерпінням. Звичайно, при цій II частині буде вже й докладний предметовий покажчик, — він неодмінно потрібний.

Медицина.

● А. В. Нагорный, В. Н. Никитин, И. Н. Буланкин: Проблема старения и долголетия. М. 1963 рік, 755 стор. Видано 5000 примірників.

Цінне видання, яке подає сучасний стан науки про старіння і довголіття.

● Механизмы старения. Видання Інституту геронтології і експериментальної патології Академії Медичинських Наук СССР. Київ, 1963 рік, 500 стор. Видано 22000 прим.

Повно статей на різні теми старіння.

Філософія.

● А. М. Демидова: Сон и сновидения. Москва, 1963 рік, 31 стор. Видано 50.000 примірників.

● П. А. Ребиндер: На границах наук. М. 1963 рік, 40 стор. Видано 40.000 прим.

Але багато непотрібної комуністичної агітації.

Календарі.

● Календар альманах Мітла на 1964 рік. Буенос Айрес, 1964 рік, 128 стор. Видавництво Юліана Середяка.

Багато малюнків. Видання сатиричного журналу "Мітла".

● Календар Нового Шляху на 1964 рік, Вінніпег, Ман., 168 стор.

Багато статей і знімків.

КУЛЬТУРА СЦЕНІЧНОЇ МОВИ.*

Є істини, яких ніхто не заперече. Одна з них це та, що театр без високої культури мови не може існувати.

А тимчасом все частіше чути голося, що саме з культурою мови в наших колективах не все гаразд. Йдеться навіть не про майстерність художнього слова, а про оволодіння митцями літературною мовою.

І це не дивно. Деякі наші діячі сцени не дбають повсякденно про чистоту своєї рідної мови. Як не прикро, але навіть у таких найстаріших мистецьких колективах нашої республіки, як Львівські театри ім. М. Заньковецької та ім. М. Горького, можна часто спостерігати мовні огріхи.

Іноді актори виправдовуються тим, що так, мовляв, написано в п'єсі. Дійсно, переклади багатьох драматичних творів на українську мову зроблені на дуже низькому рівні.

* Це стаття проф. М. Рудницького, видрукувана в "Радянській Культурі" в Києві.

Недавно на обговоренні вистав Львівського театру ім. М. Заньковецької народній артист України Д. Дударев критикував, наприклад, переклад п'єси Т. Мушатеску "Титанік-вальс", в якому на кожному кроці зустрічаються такі "перли", як: "гадаеш на картах", "займи мені гроші", "я хотів би сповістити вам", "рана заживає", "Джені легше простить, ніж мене" і т. п.

Розміри статті, на жаль, не дозволяють навести сотні подібних прикладів засмічення мови.

Деякі режисери і актори наших театрів не стежать за своєю мовою, не дбають про правильну літературну вимову. Навіть п'єси, написані багатою і барвистою літературною мовою, нерідко в акторській інтерпретації втрачають свої якості.

Здавалося б само собою зрозумілим, що мовні помилки в п'єсі повинен насамперед помічати режисер. А втім деякі з них звертають увагу тільки на інтонації, вважаючи, що про чистоту мови повинен дбати автор п'єси чи її перекладач. А тимчасом ні для кого не секрет, що в ролі перекладачів п'єс у нас ще інколи виступають випадкові люди, які нерідко не знають як своєї рідної мови, так і мови оригіналу.

Багато хто з нас добре пам'ятає ті часи, коли у суперечці про правильність вимови, наголосу чи якогось звороту посилались на театр, як на найвищий авторитет літературної норми. Так і повинно бути завжди.

Хочеться тут згадати хорошу традицію, яка існувала в колишньому Галицькому театрі. Його артисти були здебільшого самоуками без вищої, а часто навіть і без середньої освіти, до того ж люди різних національностей: росіяни, українці, поляки, чехи, євреї. Та всі вони розуміли один професійний закон: не можна весь день розмовляти однією мовою, а вечорами на сцені — іншою.

На жаль, багато артистів наших театрів забувають цю істину.

Не менше вражає той факт, що іноді режисери тих чи інших театрів не знають літературної мови. І саме тому, що таке явище не викликає жодних заперечень з боку керівників мистецького фронту, то й культура

мови в наших театрах не знаходиться на належному рівні.

У творах радянських письменників українська мова досягла небувалого розвитку, відбивши могутнє зростання нашого суспільства, всю багатогранність нових явищ і проблем. Щоправда, цей процес не досить яскраво відбитий у драматургії. Автори п'єс часто задовольняються тільки копіюванням буденних розмов. Але це ні в якому разі не знімає відповідальності з керівників наших театрів та артистів про збереження на сцені всієї чіткості, милозвучності, чистоти і краси української мови.

Працівники радянської сцени, які з живого слова ліплять характери та цим же живим словом передають складні переживання людини, зобов'язані з винятковою чуйністю ставитись до мовного матеріалу. Вони повинні зрозуміти, що цей матеріал не стане для них живим доти, доки вони не будуть ним користуватись і в щоденному житті.

Вистави наших театрів відвідують молодь середніх і вищих навчальних закладів, робітники й колгоспники. Отже, речення, які вони чують з сцени, стають для них, без сумніву, зразком правильної літературної мови. І якщо в глядачів хоч іноді виникає сумнів, чи можна брати її за зразок, театр утратить для них той авторитет, який він повинен мати серед широких мас трудящих, як носій культури живого слова. А щоб цього не трапилось, треба повсякчасно дбати про високу культуру мови в наших театрах.

Фортеця Православ'я на Волині —
СВЯТА

ПОЧАІВСЬКА ЛАВРА.

Монографія М-та Іларіона.
Видання Інституту Дослідів Волині.
1961 рік. 398 стор. Ціна 4 дол.
У книзі 65 малюнків.

ПРАВОСЛАВНА ВІРА.

Наука Східних Патріархів про
Православну Віру.
Це найцінніший Катихизис. З передмовою Митрополита Іларіона
1957 рік, 200 ст. Ціна 50 центів.

ЕПИСКОП ЯКІВ СУША.

П. Яків Суша, Єпископ уніятський (1652-1687).*

Тяжкі часи наступили для православних після нещасної для козаків баталії 20 червня 1651 р. Всі грамоти, видані королем на користь Православної Церкви, були відмінені. Урочисті слова короля про доживотне збереження за призначеними ним Єпископами їх прав стратили значення. Польща признавала лише фізичну силу, а про моральний свій авторитет зовсім не дбала. В наказі Холмського сеймику 1649 р. своїм послам на сейм читаємо: "В більш віддалених від козаків країнах не слід звертати уваги на умови, споряджені з козаками".⁴ Звичайно, що після того Єп. православний Денис Балабан не міг вже більше залишатися на своїй Катедрі, він був усунений, а його місце зайняв уніят Яків Суша.

Король Ян Казимир грамотою, виданою у Варшаві 22 лютого 1652 р., призначив Якова Сушу Єпископом Холмським.

Іван Суша родився в м. Мінську 1610 року. Вступив у монастир 1 листопада 1626 р., прийнявши ім'я Якова, був професором філософії та теології в різних монастирях, після виїхав за границю для удосконалення в теологічних науках. В Оломуці одержав докторат та якийсь час знаходився у Римі.

Повернувшись на батьківщину, Суша жив знову в Мінську, звідки, на бажання Методія Терлецького, уніятським Митрополитом Корсаком відісланий був до Холма з кількома монахами в 1639 р. У Холмі керував новозаснованою гімназією та монастирем, старанно допомагав Терлецькому у всіх його починаннях. По його (Терлецького) смерті та Єп. Фурса, а також під час православного Єпископа Дениса Балабана керував уніятськими справами. По смерті Йосипа Мокосія Баковецького у 1654 р. Єп.

Суша тимчасово керував уніятською Володимиро-Берестейською Єпархією (1654-1655), хоч в Єпископи вже був наречений Михаїл (Адам) Потій.

Під час боротьби з козаками, Суша супроводив короля та військо польське з Образом Холмської Божої Матері. Він у 1661 р. був обраний генералом (Протоархимандритом) Базиліян на 6 літ, у 1669 р. Митрополитом Колядою призначений Адміністратором Перемиської Єпархії, в 1680 р. приймав уділ у Люблинському синоді, накінець у 1682 році керував справами уніятської Церкви Луцько-Острівської Єпархії. Умер старцем 4 березня 1687 року, залишив своїм наступником Августина Лодзяту, який одержав королівську грамоту у Жовкві 31 липня 1685 р., і в тому ж році в актах він називається Єпископом — суфраганом Холмської Єпархії.

Про походження Суші відомостей немає. Він відомий, як письменник. В 1664 р. Суша написав обширну реляцію латинською мовою та передав її римській Конгрегації для поширення Віри. Між іншим він надрукував історію Холмського Чудотворного Образа Пречистої під заголовком: "Phoenix redivivus".

Цей твір вийшов у кількох виданнях, надрукованих у Замості в 1646, 1684 роках (також у польському перекладі) та в 1689 р. у Львові — у 1653 р. На українській мові Суша видав свої науки "Череем о повинностях ієрейських" та інші в 1670 р.

Суша був щирим прихильником Риму та Польщі, змушений був боронити унію з Римом як перед мешканцями, по духу завжди православними, так і перед хитрим польсько-єзуїтським елементом, що зловтішно відносився до запеклої боротьби уніятів зо своїми противниками. В реляції своїй до римської Колегії він відверто скаржився на Польщу та римо-католицьке Духовенство. Єзуїти енергійно підтримували Сушу, доки, в силу умови з козаками, православні Архиєреї займали свої місця, але з того часу, як останні були усунені та їх місця зайняли уніяти, Суша змушений був опиратися на свої

* Див. "Віра й Культура" числа 105 і 111.

4 А.В.А.К. т. XXIII, ч. 241, А.К.Х. с.г. ч. 2015 л. 478-484.

власні сили. Звичайно, міг виграти римський католицизм. Правда, для суду видавалися часами грамоти та універсали з деякими привілеями для уніятів⁵, але в дійсності уніяти були переслідувані та гноблені так, як і православні. Незважаючи на бажання Пап надати уніятим Ієрархам однакові права з римським Духовенством, ніхто з уніятів не добився місця, наприклад, у сенаті, а багато скарг в часи Суші, які раніш, записані в акти міські, свідчать, що уніяти терпіли не менше від православних у всіх відношеннях. Сам Суша і від його імені соборні та інші Священники провадили численні процеси зо шляхтою, римо-католи. Духовенством, а також з військом за зневагу словом та чином, про грабунки, напади на уніятські Церкви та ін.

Характерне відношення Суші до єзуїтизму з одного боку та до мешканців Холма з другого, — в питаннях про унію. Перший внушав Суші переконання, що він повинен рахувати себе щасливим та бути вдячним за велике добродійство прийняття його в унію з Римською Церквою. Так між ті Потоцького зо скаргою на Сушу в 1679 р. з приводу невіддання монахам піярам якогось города, за який монахи пропонували нібито втрое більше землі. Сушу названо невичачно безсердечним за те, що він разом з іншими став уніятю, а уніяти виявилися невдячними, бо вони, нібито, відбирають хліб у матері-Церкви. Суша, звичайно, не залишився без реагування. Вказавши на фальшивість листів та зневажачий зміст, він виставляє на вид свої заслуги для Римської Церкви та свою многотрудну діяльність на користь унії. Суша між іншим віддає піярам землю, якої вони домагалися, за виїнятком участка, що належав до однієї монахині, яка, бувши гноблена патерами, також віддала їм свій город. Уніятський Єпископ бачив у тому просте бажання обезславити його.

З другого боку уніятський Єпископ мусів вести боротьбу з холмськими мешканцями, які зовсім не хотіли ро-

зуміти римського добродійства, та вказує їм (акт 16 січня 1680 р.) на те, що вони 15 лютого 1641 р. обіцяли коритися уніятю Терлецькому та його наступникам та не повставали проти унії під загрозою вигнання та конфіскації майна.⁶

Це переконує нас, що для Єпископів унія була римською милістю, для населення ж насильством. Відомо, що Терлецький не любов'ю приводив до унії православних, а терором, а навіть погрозою кари смерті. Таким чином обіцяння холмшачків, приречене Терлецькому, не могли бути щирими, і вони користувалися всяким випадком, як, напр., під час війни з козаками, щоб визволитися від уніятського та взагалі польсько-єзуїтського гнету.

Тимчасове керівництво вакантними Катедрами не принесло Суші особистого задоволення. Як Адміністратор Володимиро-Берестейської уніятської Єпископії, він скаржився 14 травня 1655 р. на Новгородського хорунжого Ярослава Потія, головного придворця, якого разом з іншими особами наречений Володимиро-Берестейський Єп. Михайло Потій підмовив 30 квітня напасти на дорозі на слугу позивача, Федора Сидорковича, та відібрати в нього різні речі та хліб, призначений на продаж у м. Холмі, щоб з одержаними за них грішми відправитися до Люблина та там у Трибуналі підтримувати (перенесену з Володимира) судову справу про загарбання Жидичинським Архимандритом Венедиктом Баковецьким ряжу Володимирської катедральної Церкви. Взагалі треба зазначити, що Суша мав багато судових справ з різними особами в різних Єпархіях.

В 1655 р. Єп. Суша провадив величезні справи в суді по Холмській Єпархії. По скаргі Єпископа 24 травня виданий був позов (записаний 14 червня) Івану Андрієвському за збройний напад у день Св. Пасхи, 15 квітня, на Церкву в с. Волоській Волі, вбивство Отця, що відправляв Ранішнє Богослуження, Священника Симеона Штокальського, зневагу Церкви, затримання в себе тіла забитого Свя-

5 А.В.А.К. т. XXIII, ч. 185, 216, 271, 288, 315. А.К.Х. г.с. ч. 20145, л. 282-283, ч. 20149, л. 562, ч. 20158, л. 258, ч. 20162, л. 722-728, ч. 20178, л. 943-944.

6 А.В.А.К. т. XXIII, ч. 326, 327, 329. А.К.Х. г.с. ч. 4081, л. 510-512, 543-545, ч. 20185, л. 48-55.

щеника та посадження у приватну свою в'язницю його родини для того, щоб про злочин не було дано знати Єпископу та судові.

18 червня записаний був королівський позов від 12 серпня 1654 року, виточений на скаргу Якова Сушу Сокальським міщанам (Івану Цімиржиці, Грицю Ляховецькому, Гаврилу Хорогорці та ін.) за відібрання у відсутності Єпископа, в уніятів Церков зо всім майном та доходами і передачу їх в завідування православним Священникам.

Єпископ домагається усунення православного Духовенства, безумовного підпорядкування своїй владі Сокальських Церков з їхнім майном та доходами, а також звернення шкод на 6000 золотих.

Накінці, 3 липня, холмські Протопопи Захар Жукович та Василь Булавський від імені всього Собору та Єпископа Суші подали скаргу на Станислава Орловського, як головного провідника, Івана Вільчопольського, Квасневського, Сленського, холмського учителя Миколая, Гриця Величка та Мартина Пшекшту та ін., як товаришів, за те, що вони у відсутності Єпископа Суші (який з Люблина виїхав на погреб польського королеви-ча Карла), доконали збройного нападу 1 липня на Холмську катедраль-

ну Церкву, ранили єпископського урядника з Білогополя Андрія Хмелецького, скривавили Цвинтаря та пороги перковні, загарбали 14 фір.

29 квітня 1659 р. монахи: проповідник Кость Глазко та ризничий Холмської катедральної Церкви Михайло Панасович з Ігуменом своїм Степаном Саковичем, також в імені Єп. Суші скаржилися на керівника маетком Сельцем Степана Бобровського та Андрія Гуляницького за тяжкі зневаги. Коли позивачі, вислані Ігуменом до Івана Жабировича, — за чутками, він збирався до виїзду у Варшаву, — з дорученням передати йому листа для Єп. Суші, що був тоді в польській столиці, викликали його з хати, де, у торговий день, гостили люди, різного стану. Жабирович, після привітання, увів їх у суміжню кімнату. Як тільки вони там розмістилися, з'явилися раптом відповідальники та зайняли місця супроти них. Відповідальники почали розмову про Єпископа та його даремні старання одержати якусь Архимандрію, та зо злістю сказали: "Ваша унія кинута під лавку". Кінець-кінцем, зневаживши позивачів, відповідальники набили їх та покалічили. 9 липня сторони замирилися.

(Далі буде).

С. Любарський.

Зміст 6 (126) числа за квітень 1964-го року місячника Українського Богословського Товариства "Віра й Культура":

† Іларіон: Усі помолімося за Тараса Шевченка. Всеукраїнське Послання.

† Іларіон: До молодих: до Кобзаря! Поезія-заклик.

† Іларіон: Тарасе, Орле сизокрилий. Поема Волі України.

† Іларіон: Вірний Син Українського Народу. Слово.

О. В. Левицький: "Релігійність Тараса Шевченка". Рецензія.

† Іларіон: Христос — Світло для світу. Великоднє Послання 1964-го року.

† Іларіон: Хресту Твоєму поклоняємось, Владико! Історично-догматичний нарис.

† Іларіон: Канонізація Святих в Українській Церкві. Монографія.

† Іларіон: Антоній Грекович, попередник Йосафата Кунцевича. Історична розвідка.

† Архiepіскоп Андрей Римська унія не

для українців. Експерименти Риму над українською душею.

† Іларіон: Тож витягни юнацькі крила! До нашої Молоді. Поезія-заклик.

Комунікат Проводу Канадійської Православної Церкви про поламання постанов спільних нарад Об'єднаної Церкви.

† Архiepіскоп Михайл: "Релігійність Тараса Шевченка".

(М. Рудницький): Культура сценічної мови.

Церковна хроніка.

Митрополічі Візитації.

Наші Читачі про "Віру й Культуру" та її видання.

Усі допоможімо "Вірі й Культурі"!

Серед нових книжок.

Хроніка українського культурного життя (на окладинці).

Передплата річна 4 дол., піврічна 2 дол., чвертьрічна 1 дол., окреме число 40 центів. Адреса: "Faith and Culture", 101 Cathedral Ave., Winnipeg 4, Man., Canada.

(Закінчення зо ст. 2 обгортки)

ЗДА в Нью-Йорку влаштував у неділю 8 березня о годині 7-ій 1964 р. пленарну конференцію, присвячену 150 річчю з дня народження Тараса Шевченка. У програмі конференції були доповіді Петра Одарченка: "Шевченко в літературній олімпії світу" і Володимира Міяковського: "15 років шевченкознавчої праці УВАН". Конференція відбулася в приміщенні Академії при 206 Вест 100 вул. у Нью-Йорку.

● У Філадельфії названо парк іменем Тараса Шевченка. Рада міста Філадельфії затвердила 23 січня 1964 року переіменування парку, що є положений в центрі української громади міста на південь від вул. Табор ровид, на "Парк ім. Шевченка".

● Твори Т. Шевченка на грамофонових платівках. З нагоди Шевченківського Ювілею має вийти у всесоюзній студії грамофонного запису у Москві 20 довгограйних платівок із музикою до творів Т. Шевченка. Між ними будуть відтворені також опери М. Вериківського "Наймичка" та М. Аркаса "Катерина".

● Міжнародній Шевченківський Конгрес у Києві. У зв'язку з ювілейними святкуваннями з нагоди 150-річчя з дня народження Т. Шевченка має відбутися в травні 1964-го року у Києві Міжнародній Шевченківський Конгрес діячів науки й культури, в якому візьме участь також Організація Об'єднаних Націй для Виховних, Наукових і Культурних Справ (ЮНЕСКО). Конгрес закінчиться виїзним засіданням у селі Моринях на Черкащині, де народився Шевченко. В саму річницю народження Шевченка, 9 березня 1964 р. відбулося в Києві урочисте засідання урядового Шевченківського Комітету і відкриття мистецької виставки, під час якої буде проведений фестиваль шевченківських фільмів.

● Невідомий автограф Т. Шевченка. В одному з Ленінградських архівів знайдено невідомий досі рукопис поеми Тараса Шевченка "Кавказ". Рукопис зберігається у справі учасника революційної організації "Земля і Воля" Н. М. Шатилова. Рукопис, точніше кажучи один з відписів поеми має 17 зазначень і виправлень, зроблених рукою поета. Цей невідомий досі автограф "Кавказу" знайшов літературознавець, доктор філологічних наук Ф. Я. Прийма.

● Три фільми про Т. Шевченка.

1. "Тарас Шевченко".

Фільм поставив у 1951 р. відомий режисер Ігор Савченко. З картини відтворено величний образ народного поета-революонера, що став на важкий шлях боротьби з само-

державством в ім'я сподіваної волі й щастя українського народу, в ім'я наближення ясних і вільних часів. Фільм "Тарас Шевченко" здобув визнання і любов глядача. У 1951 році він був відзначений державною премією першого ступеня, а на Міжнародному фестивалі у Карлових Варах удостоєний першої премії за режисуру. Виконавця ролі Тараса — артиста Сергія Бондарчука жюрі фестивалю нагородило спеціальною премією за краще виконання чоловічої ролі.

2. "Назар Стодоля".

Фільм "Назар Стодоля" за однойменною драмою Т. Г. Шевченка був випущений Київською кіностудією до шевченківських свят у березні 1955 року. Сценарну розробку драми здійснив режисер В. Івченко. Він же і поставив фільм в співдружності з тоді ще початкуючим режисером, недавнім випускником ВДКУ Г. Чухраєм, який згодом став одним з провідних майстрів українського кіномистецтва.

3. "Розповіді про Шевченка".

Цей фільм нещодавно створений на Київській студії науково-популярних фільмів режисером Л. Островською за сценарієм, який вона написала разом з Д. Копицею. Картина, що складається з 5 розповідей, охоплює життєвий шлях поета. Знімки її велися в Україні, в Ленінграді, на Аральському морі, в Казахстані тощо. У фільмі використаний багатий іконографічний матеріал. Широко висвітлюється значення Шевченка в наш час, його популярність в усьому світі.

Інша хроніка.

● Яків Гніздовський. "Нью-Йорк Таймс" подав вістку, що американська "Академія Мистецтв і Літератури" недавно закупила зо своєї недавньої виставки 11 картин, щоб дарувати їх різним американським музеям. Між закупленими картинами є "Ньюйоркський пейзаж", олія Якова Гніздовського. Наш мистець виступав крім цього у грудні 1963 року з кількома своїми графіками разом із сімома американськими малярами на виставці у "Леслі Флігел Галері" в Нью-Йорку.

● Виставки І. Кураха в Цюриху і Міляно. При кінці минулого 1963-го року відбулася в галерії Бюрдеке в Цюриху у Швейцарії виставка картин нашого маляра Івана Кураха. Виставка мала назву "Мистець і війна". Ця сама виставка відбулася при кінці січня в Міляно в Італії під назвою "Іль піттора е ля герра". Виставка обіймає рисунки, малюнки та документарні експонати з кампанії над Доном в 1942-43 роках.

Return Postage Guaranteed by
"FAITH AND CULTURE"
101 Cathedral Avenue
Winnipeg 4, Man., Canada